

Batur Hakimlar

Israillarning Qanaaniylar bilan jeng qilip, zéminini qismen igilishi

¹ We Yeshua wapat bolghandin kéyin shundaq boldiki, Israillar Perwerdigardin: — Bizdin kim awwal chiqip Qanaaniylar bilan soqushsun? — dep soridi. □ ■

² Perwerdigar söz qilip: — Yehuda chiqsun; mana, Men zéminni uning qoligha tapshurdum, — dédi. □

³ U waqitta Yehuda akisi Shiméon'gha: — Sen méning bilen bille Qanaaniylar bilan soqushushqa, manga chek tashlinip miras qilin'ghan zémin'gha chiqsang, menmu sanga chek tashlinip miras qilin'ghan zémin'gha sen bilen bille chiqip *soqushimen*, déwidi, Shiméon uning bilen bille chiqti. □

⁴ Yehuda u yerge chiqqanda, Perwerdigar Qanaaniylar we Perizziylerni ularning qoligha tapshurdi. Shuning bilen ular Bézek dégen jayda ularni urup qirip, on ming adimini öltürdi.

□ **1:1 «We Yeshua wapat bolghandin kéyin shundaq boldiki...»**

— mushu jümle «We» dégen söz bilen bashlinip, «Batur Hakimlar» dégen kitabning «Yeshua» dégen kitab bilen zich baghlan'ghanliqini körsitidu. «Yeshua» 24:33-ayetni körüng. Mezkur kitab «Yeshua» dégen kitabning dawamidur. ■ **1:1 Hak. 20:18** □ **1:2 «Yehuda»** — mushu yerde Yehuda qebilisini körsitidu. □ **1:3 «Shiméon»** — mushu yerde Shiméon qebilisini körsitidu.

«**Sen méning bilen bille Qanaaniylar bilan soqushushqa, manga chek tashlinip miras qilin'ghan zémin'gha chiqsang,....**» — mushu ayettiki «sen», «men», «manga», «uning» dégenler qebilidiki köp ademlerni köristidu.

⁵ Ular Bézekte Adoni-Bézek dégen padishah bilen uchriship qélip, uning bilen soqushup Qanaaniylar bilan Perizziylarni urup qirdi. □

⁶ Adoni-bézek qachti, ular qoghlap bérip, uni tutuwélip, qollirining chong barmiqi bilan putlirining chong barmiqini késiwetti.

⁷ Shuning bilan Adoni-Bézek: — Eyni chaghda qollirining chong barmiqi bilan putlirining chong barmiqi késiwétilgen yetmish padishah dastixinimning tégidiki uwaqlarni térip yégenidi. Mana emdi Xuda méning qilghanlirimni özümge yandurdi, dédi.

Andin ular uni Yérusalémgha élip bardı, kéyin u shu yerde öldi. □

⁸ Yehudalar Yérusalémgha hujum qilip sheherni ishghal qildi; ular u yerde olturghuchilarni qilichlap qirip, sheherge ot qoyuwetti.

⁹ Andin Yehudalar chüshüp, taghliq rayon, jenubdiki Negew we Shefelah oymanliqida turuwatqan Qanaaniylar bilen soqushti. ■

¹⁰ Andin Yehudalar Hébrondiki Qanaaniylargha hujum qilip, Shéshay, Ahiman we Talmaylarni urup qirdi (ilgiri Hébron «Kiriya-Arba» dep atilatti). □ ■

□ **1:5** «Adoni-Bézek» — belkim shu padishahning ismi emes, belkim uning unvani bolushi mumkin; menisi «Bézekning emiri».

□ **1:7** «...Andin ular Adoni-Bézekni Yérusalémgha élip bardı, kéyin u shu yerde öldi» — Yehuda we Shiméonlarning Adoni-Bézekni tirik qaldurushi Musa peyghember we Yeshua peyghemberning bu taipiler toghrisida tapilighinigha xilap idi (mesilen, «Qan.» 7:16, «Ye.» 10:40, 11:12). ■ **1:9** Ye. 10:36; 11:21; 15:13 □ **1:10** «Shéshay, Ahiman we Talmaylar» — bu üç adem gigant idi («Ye.»

15:14). ■ **1:10** Ye. 15:14

11 Andin ular u yerdin chiqip, Debirde turuwatqanlarga hujum qildi (ilgiri Debir «Kiriati-Sefer» dep atilatti).■

12 Kaleb: — Kimki Kiriati-Seferge hujum qilip uni alsa, uninggha qizim Aksahni xotunluqqa bérimen, dégenidi.

13 Kalebning ukisi Kénazning oghli Otniyel uni ishghal qildi, Kaleb uninggha qizi Aksahni xotunluqqa berdi.

14 We shundaq boldiki, qiz *yatliq bolup* uning qéshigha barar chaghda, érinini atisidin bir parche yer sorashqa ündidi. Aksah éshektin chüshüshige Kaleb uningdin: — Séning néme teliping bar? — dep soridi.□

15 U jawab bérrip: — Méni alahide bir beriketligeysen; sen manga Negewdin *qaghjiraq* yer bergenikensen, manga birnechche bulaqnimu bergeysen, dédi. Shuni déwidi, Kaleb uninggha üstün bulaqlar bilen astin bulaqlarni berdi.□

■ **1:11** Ye. 15:15-19. □ **1:14** «Aksah éshektin chüshüshige Kaleb uningdin ... soridi» — bu ish sel sirlig tuylidu. Némishqa otniyelning özi bu telepni qoymaydu? Aksah toygha barghanda uning atisimu uninggha hemrah bolup barghanda Aksah kérek; shuning bilen Otniyelningkige barghanda Aksah özi aldirap kétip biwasite atisigha shu telepni qoyghan bolsa kérek. □ **1:15** «sen manga Negewdin qaghjiraq yer bergenikensen» — ibranij tilida peqet «sen manga Negewdin yer bergenikensen...» déyilidu. Emeliyette Debir dégen sheher Negewde emes (Negew Yehudaning jenubij teripidiki chöllük idi); belki taghliq rayonda idi. Lékin etrapida su az bolghachqa, Aksah shu yerni «Negewdek (démek, qaghjiraq) bir yer» dep puritidu.

16 Musaning qéynatisining ewladliri bolghan Kéniylér Yehudagha qoshulup «Hormiliq Sheher»din chiqip Aradning jenub teripidiki Yehuda chölige béríp, shu yerdiki xelq bilen bille turghanidi.□

17 Yehuda bolsa akisi Shiméon bilen bille béríp, Zefat shehiride turuwatqan Qanaaniylarni urup qirip, sheherni mutleq weyran qildi; shuning bilen sheherning ismi «Xormah» dep atalghan.□

18 Andin Yehudalar Gaza bilen uning etrapini, Ashkélon bilen uning etrapini, Ekron bilen uning etrapini igilidi.

19 Perwerdigar Yehuda bilen bille bolghach, ular taghliq yurtni meghlup qilip aldi; lékin jilghidikilerni bolsa, ularning tömür jeng harwiliri bolghachqa, ularni zéminidin qoghliwételmidi.□

20 Ular Musaning buyrughinidek Hébronni Kalebke berdi. Shuning bilen Kaleb Anakning üç oghlini u yerdin qoghliwetti.■

21 Lékin Binyaminlar bolsa Yérusalémda olturuwatqan Yebusiylarni qoghlap chiqiriwételmidi; shunga ta bügün'giche Yebusiylar Binyaminlar bilen Yérusalémda bille turmaqta.

□ **1:16 «Hormiliq Sheher»** — Yérixoning bashqa bir nami. Yeshua Yérixo shehirini xarabe qilghanidi («Ye.» 6:24); shunga «Hormiliq Sheher» mushu yerde Yérixoning etraplirini körsetse kérek. **«Musaning qéynatisining ewladliri bolghan Kéniylér Yehudagha qoshulup ... shu yerdiki xelq bilen bille turghanidi»** — bu xewerni bérishning sewebi Kéniylerning Yehuda qebilisidikilergé bolghan amraqliqini körsitishtin ibaret bolsa kérek. □ **1:17 «Hormah»** — buning menisi «weyran qilish». □ **1:19 «...jilghidikiler»** — bashqa birxil terjimisi: «... töwen yurttikiler». ■ **1:20 Chöl. 14:24; Ye. 14:13**

22 Yüsüpning jemeti Beyt-Elge hujum qildi; Perwerdigar ular bilen bille idi.

23 Yüsüpning jemeti Beyt-Elning ehwalini bilip kélishke charlighuchilarni ewetti (ilgiri sheherning nomi Luz idi). ■

24 Charlighuchilar sheherdin bir kishining chiqip kéliwatqinini bayqap uninggha: — Sheherge kiridighan yolni bizge körsitip qoysang, sanga shapaet körsitimiz, — dédi.

25 Shuning bilen shu kishi sheherge kiridighan yolni ulargha körsitip qoydi. Ular béríp sheherdikilerni urup qilichlidi; lékin u adem bilen ailisidikilerni aman qoydi. □

26 U adem kéyin Hittiylarning zéminigha béríp, shu yerde bir sheher berpa qilip, namini Luz dep atidi. Ta бүгүн'giche uning nomi shundaq atalmaqta.

27 Lékin Manassehler bolsa Beyt-Shéanni we uninggha qarashliq kentlerni, Taanaqni we uninggha qarashliq kentlerni ishghal qilmidi; ular Dor we uninggha qarashliq kentlerdiki xelqni, Ibléam we uninggha qarashliq kentlerdiki xelqni, Mégiddo we uninggha qarashliq kentlerdiki xelqni qoghliwetmidi, zéminni almidi; Qanaaniylar shu zéminda turuwérishke bel baghlighanidi. □ ■

28 Israil barghanséri kücheygechke Qanaaniylarni özlirige hasharchi qilip béqindurdi, lékin ularni öz

■ 1:23 Yar. 28:19 □ 1:25 «... shu kishi sheherge kiridighan yolni ulargha körsitip qoydi» — Yüsüpning jemetidikiler sheherni alliqachan qorshiwalghanidi; bu kishi sheherge kiridighan mexpiy yolni körsitip qoyghan oxshaydu. □ 1:27 «Manassehler» — oqurmenlarning éside barki, Yüsüp qebilisi Manasseh qebilisi we Efraim qebilisi dep ikkige bölünetti. ■ 1:27 Ye. 17:11, 12

yerliridin pütünley qoghliwetmidi.

²⁹ Efraimlarmu Gezerde turuwatqan Qanaaniylarni qoghliwetmidi; shuning bilen Qanaaniylar Gezerde ular bilen bille turiwerdi. □ ■

³⁰ Zebulun ne Qitronda turuwatqanlarni ne Nahalolda turuwatqanlarni qoghliwetmidi; shuning bilen Qanaaniylar ularning arisida olturaqliship, ulargha hasharchi medikar boldi. □

³¹ Ashir bolsa ne Akkoda turuwatqanlarni ne Zidonda turuwatqanlarni qoghliwetmidi, shundaqla Ahlab, Aqzib, Helbah, Afek Rehoblarda turuwatqanlarnimu qoghliwetmidi. □

³² Shuning bilen Ashirlar shu zéminda turuwatqanlarning arisida, yeni Qanaaniylarning arisida olturaqliship qaldi; ular Qanaaniylarni öz yéridin qoghliwetmidi.

³³ Naftalilar ne Beyt-Shemeshte turuwatqanlarni ne Beyt-Anatta turuwatqanlarni qoghliwetmidi; shuning bilen ular shu zéminda turuwatqanlarning arisida, yeni Qanaaniylarning arisida olturaqliship qaldi; Beyt-Shemesh we Beyt-Anattiki xelq ulargha hasharchi medikar boldi.

³⁴ Amoriylar Danlarni taghliq rayon'gha mejburiy heydep chiqiriwétip, ularni jilgha-tüzlenglikke chüshüshke yol qoymidi.

³⁵ Amoriylar Heres téghi, Ayjalon we Shaalbirimda turuwérishke niyet baghlighanidi; lékin Yüsüp

□ **1:29** «Efraimlarmu...» — yuqiriqi 27-ayettiki izahatni körüng. Yüsüp qebilisi Manasseh qebilisi we Efraim qebilisi dep ikkige bölünetti. ■ **1:29** Ye. 16:10 □ **1:30** «Nahalol» — yaki «Nahalal».

□ **1:31** «Afek» — yaki «Afik».

jemetining qoli kücheygenda, Qanaaniylar ulargha hasharchi medikar boldi.

³⁶ Amoriylarning chégrisi bolsa «Sériq Éshek dawini»din qoram téshigha ötüp yuqiri teripige baratti.□

2

Perwerdigarning Perishtisining Israilgha tenbih bérishi

¹ Perwerdigarning Perishtisi Gilgaldin Bokimgha kélip: — Men silerni Misirdin chiqirip, atabowiliringlarga qesem qilip bergen zémin'gha élip kélip: «Men siler bilen qilghan ehdemni ebedgiche bikar qilmaymen; □ ■

² Lékin siler bu zéminning xelqi bilen héchqandaq ehde baghlimanglar, belki ularning qurban'gahlirini buzup tashlashinglar kérek» — dégenidim; lékin siler Méning awazimgha qulaq salmidinglar. Bu silerning néme qilghininglar?! ■

³ Shunga Men *shu chaghda* silerge: «*Shundaq qil-sanglar* ularni silerning aldinglardin qoghliwetmeymen; ular biqininglarga yantaq bolup san-

□ **1:36** «Sériq Éshek dawini» — bezide (ibraniy tilgha egiship) «Akrabbim dawini» dep atilidu. **qoram téshi** — yaki «Séla». «Amoriylarning chégrisi ... «Sériq Éshek dawini»din **qoram téshigha ötüp yuqiri teripige baratti** — bashqa birxil terjimisi: «Amoriylarning chégrisi bolsa «Sériq Éshek dawini»diki qoram téshidin tartip yuqiri teripige baratti». □ **2:1** «Perwerdigarning **Perishtisi**» — «tebirlerni körüng. ■ **2:1** Yar. 17:7; Mis. 23:20-22; Qan. 29:13, 14

■ **2:2** Qan. 7:2; 12:3

jilidu, ularning ilahliri silerge tor-tuzaq bolidu» — dep agahlandurdum, — dédi. □ ■

⁴ Perwerdigarning Perishtisi barliq Israillargha bularni dégende, ular ün sélip yig'hap kétishti.

⁵ Shuning bilen bu jayning nomi «Bokim» dep qoyuldi; ular shu yerde Perwerdigargha atap qurbanliqlarni sundi. □

Yeshua peyghemberning dewridin kéyin bolghan ishlar

⁶ Yeshua xelqni tarqitiwétiwidi, Israillar herqaysisi özlrige miras qilin'ghan zéminni igilesh üçün qaytip kétishti. ■

⁷ Yeshuaning pütkül hayat künliride, shundaqla Yeshuadin kéyin qalghan, Perwerdigarning Israil üçün qilghan hemme karamet emellirini obdan bilgen aqsaqallarning pütkül hayat künliridimu *Israil* xelqi Perwerdigarning ibaditide bolup turdi.

⁸ Emdi Nunning oghli, Perwerdigarning quli Yeshua bir yüz on yéshida wapap boldi.

⁹ Ular uni élip bérip, Efraim taghliq rayonida, Gaash téghining shimal teripidiki öz miras ülüşini bolghan Timnat-Sérah dégen jayda depne qildi. □

□ **2:3** «ular **biqininglarga yantaq bolup sanjilidu**» — yaki «ular silerni qiltaqlargha chüshüridu». ■ **2:3** Mis. 23:33; 34:12; Qan. 7:16; Ye. 23:13

□ **2:5** «Bokim» — menisi «yighlighuchilar». «... **ular shu yerde Perwerdigargha atap qurbanliqlarni sundi**» — bu ishqa qarighanda, «Perwerdigarning Perishtisi» ayan bolghan chaghda, shu yerlerde qurbanliq qilsa bolatti. Adette peqet Xuda békitken jaydila qurbanliq sunushqa bolatti («Qan.» 12:5-14ni körüng). ■ **2:6** Ye. 24:28 □ **2:9** «Timnat-Serah» — yaki «Timnat-Heres».

10 Bu dewrdikilerning hemmisi *ölüp* öz ata-bowilirigha qoshulup ketti; ulardin kéyin Perwerdigarnimu tonumaydighan, shundaqla uning Israil üçün qilghan emellirini bilmigen bir dewr peyda boldi.

Israilning gunahni üzlüksiz tekrarlisi

11 Shuningdin tartip Israil Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilip Baal-butlarning ibaditige kirishti.

12 Ular özlirini Misir zéminidin chiqirip élip kelgen ata-bowilirining Xudasi Perwerdigarni tashlap, etrapidiki taipilerning ilahliridin bolghan yat ilahlargha egiship, ulargha bash urup, Perwerdigarning ghezipini qozghidi.

13 Ular Perwerdigarni tashlap, Baal we Asherahlarning qulluqigha kirishti. □

14 Buning bilen Perwerdigarning ghezipi Israilgha tutiship, xarab qilinsun dep, u ularni talan-taraj qilghuchilarning qoligha tashlap berdi, yene etrapidiki dühmenlirining qoligha tapshurup berdi; shuning bilen ular dühmenlirining aldida bash kötürelmidi. ■

15 Ular qeyerge barmisun, Perwerdigarning qoli ularni apet bilen urdi, xuddi Perwerdigarning déginidek, we Perwerdigarning ulargha qesem qilghinidek, ular tolimu azabliq haletke chüshüp qaldi. ■

□ **2:13** ««Asherahlar» *yaki Asherah butlar*» – belkim butpereslikke béghishlan'ghan derekliklerdur. Dereklar belkim ayal but sheklide oyulghan yaki neqishlen'gen bolushi mumkin. ■ **2:14** Zeb. 44:12-14; Yesh. 50:1 ■ **2:15** Law. 26; Qan. 28

16 Andin Perwerdigar *ularning arisidin* batur hakimlarni turghuzdi, ular *Israilarni* talan-taraj qilghuchilarning qolidin qutquzup chiqti.

17 Shundaqtimu, ular öz hakimlirigha qulaq salmidi; eksiche ular yat ilahlargha egiship buzuqluq qilip, ulargha bash urup choqundi; ata-bowilirining mangghan yolidin, yeni Perwerdigarning emrlirige itaet qilish yolidin tézla chiqip ketti; ular héch itaet qilmidi.

18 Perwerdigar qachaniki ular üçhün batur hakimlarni turghuzsa, Perwerdigar haman shu batur hakim bilen bille bolatti, batur hakimning hayat künliride ularni dushmanlirining qolidin qutquzup chiqatti; chünki ularni xarlap ezgenler tüpeylidin kötürülgen ah-zarlarni anglighan Perwerdigar ulargha ichini aghritatti.

19 Lékin batur hakim ölüp kétishi bilenla, ular arqisigha yénip, yat ilahlargha egiship, ularning qulluqigha kirip, ulargha bash urushup, özlrini ata-bowiliridinmu ziyade bulghaytti; ular ne shu qilmishliridin toxtimaytti, ne öz jahil yolidin héch yanmaytti. ■

20 Shuning bilen Perwerdigarning ghezipi Israilgha qattiq tutashti, U: — «Bu xelq Men ularning ata-bowilirigha tapilighan ehdemni buzup, awazimgha qulaq salmighini üçhün,

21 buningdin keyin Men Yeshua ölgende bu yurтта qaldurghan taipilerdin héchbirini ularning aldidin qoghliwetmeymen; ■

22 buningdiki meqset, Men shular arqiliq Israilning ularning ata-bowiliri tutqandek, Men

Perwerdigarning yolini tutup mangidighan-mangmaydighanliqini sinaymen» — dédi.

²³ Shuning bilen Perwerdigar shu taipilerni qaldurup, ularni ne derhalla zéminidin mehrum qilip qoghliwetmidi ne Yeshuaning qolighimu tapshurup bermigenidi. □

3

¹ Töwendikiler Perwerdigar Qanaaniylar bilen bolghan jengni béshidin ötküzmigen Israilning *ewladlirini* sinash üçün qaldurup qoyghan taipiler

² (U Israillarning ewladlirini, bolupmu jengurushlarni körüp baqmighanlarni peqet jengni ögünsun dep qaldurghanidi): —

³ — ular Filistiylerning besh emirliki, barliq Qanaaniylar, Zidonluqlar we Baal-Hermon téghidin tartip Xamat éghizighiche Liwan taghliqida turuwatqan Hiwiylar idi; □

⁴ Ularni qaldurup qoyushtiki meqsiti Israilni sinash, yeni ularning Perwerdigarning Musaning wasitisi bilen ata-bowilirigha buyrughan emrlirini tutidighan-tutmaydighanliqini bilish üçün idi.

⁵ Shuning bilen Israillar Qanaaniylar, yeni Hittiy-lar, Amoriylar, Perizziylar, Hiwiylar we Yebusiylar arisida turdi;

□ **2:23** «Shuning bilen Perwerdigar shu taipilerni qaldurup, ularni ... ne Yeshuaning qolighimu tapshurup bermigenidi» — bu ayetler, yeni 10-23-ayetler «Batur Hakimlar» dégen kitabning qisqa yekünidin ibarettur. □ **3:3** «Xamat éghizighiche...» — yaki «Libo-Hamatqiche...».

⁶ Israillar ularning qizlirigha öylinip, öz qizlirini ularning oghullirigha béríp, ularning ilahlirining qulluqigha kirdi.

«Batur Hakimlar»ning Dewri



«Batur haqimlar»ning dewri

Birinchi «batur hakim» – Otniyel

7 Israillar Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilip, öz Xudasi Perwerdigarni untup, Baallar we Asherahlarning qulluqigha kirdi.

8 Shuning bilen Perwerdigarning ghezipi Israilgha tutiship, ularni Aram-Naharaimning padishahi Qushan-Rishataimning qoligha tapshurdi. Bu teriqide Israillar sekkiz yilghiche Qushan-Rishataimgha béqindi boldi. □

9 Israillar Perwerdigargha peryad kötürgende, Perwerdigar ular üçün bir qutquzghuchini turghuzup, u ularni qutquzdi. U kishi Kalebning inisi Kénazning oghli Otniyel idi.

10 Perwerdigarning Rohi uning üstige chüshüp, u Israilgha hakimliq qildi; u jengge chiqiwidi, Perwerdigar Aramning padishahi Qushan-Rishataimni uning qoligha tapshurdi; buning bilen u Qushan-Rishataimning üstidin ghalib keldi. □

11 Shuningdin keyin zéminda qiriq yilghiche amanliq boldi; Kénazning oghli Otniyel alemdin ötti.

*Israilning yene gunah qilishi we jazalinishi,
«batur hakim Ehud»*

12 Andin Israillar yene Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qildi; ular Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilghachqa, u Moabning padishahi Eglonni Israil bilen qarishilishishqa küchlendürdi.

□ **3:8** «Xamat éghizighiche...» — «Aram-Naharaim» yaki «Mésopotamiya», yeni «Ikki deryaning otturidiki rayon». □ **3:10** «Aram» — «Suriye»ning qedimki nami.

13 U Ammoniylar we Amalekiylerni özige tartip, jengge chiqip Israilni urup qirip, «Hormiliq Sheher»ni ishghal qildi. □

14 Buning bilen Israillar on sekkiz yilgiche Moabning padishahi Eglon'gha béqindi boldi.

15 Shuning bilen Israillar Perwerdigargha peryad kötürdi; Perwerdigar ular üçün bir qutquzghuchi, yeni Binyamin qebilisidin bolghan Geraning oghli Ehudni turghuzdi; u solxay idi. Israil uning qoli bilen Moabning padishahi Eglon'gha sowghat ewetti.

16 Emdi Ehud özige bir gez uzunluqta ikki bisliq bir shemsher yasatqanidi; uni kiyimining ichige, ong yotisining üstige qisturuwaldi;

17 U shu halette sowghatni Moabning padishahi Eglonning aldigha élip keldi. Eglon tolimu sémez bir adem idi.

18 Ehud sowghatni teqdim qilip bolghandin kéyin, sowghatni kötürüp kelgen kishilerni ketküzüwetti;

19 andin özi Gilgalning yénidiki tash oymilar bar jaydin yénip, padishahning qéshigha kélip: — Ey padishah, mende özlirige deydighan bir mexpiyetlik bar idi, — déwidi, padishah: — Jim tur! — dédi. Shuning bilen etrapidiki xizmetkarlarning hemmisi sirtqa chiqip ketti. □

20 Andin Ehud padishahning aldigha keldi; padishah yalghuz salqin balixanida olturatti.

□ **3:13** «Hormiliq Sheher» — Yérixoning bashqa bir nami. □ **3:19** «Gilgalning yénidiki tash oymilar bar jay...» — yaki «Gilgalning yénidiki tash oymilar bar jay oyma butlar...» yaki «Gilgalning yénidiki tashliqlar...». «**Jim tur!**» — bu buyruq mushu yerde «Bu mexpiy xewerni xizmetkarlirim aldida déme, men xaliy bolushum kérek» dégen menide bolsa kérek. Shunga xizmetkarliri chékinidu.

Ehud: — Mende sili üçhün Xudadin kelgen bir söz bar, déwidi, padishah orunduqtin qopup öre turdi.

²¹ Shuning bilen Ehud sol qolini uzitip ong yotisidin shemsherni sughurup élip, uning qorsiqigha tiqti.

²² Shundaq qilip shemsherning destisimu tighi bilen qoshulup kirip ketti, séimiz éti shemsherni qisiwalghachqa, Ehud shemsherni qorsiqidin tartip chiqiriwalmidi; üçhey-poqi arqidin chiqti. □

²³ Andin Ehud dalan'gha chiqip, balixanining ishiqlirini ichidin étip quluplap qoydi.

²⁴ U chiqip ketkende, padishahning xizmetchiliri kélip qarisa, balixanining ishiqliri quluplaqliq idi. Ular: — Padishah salqin öyde chong teretke olturghan bolsa kérek, dep oylidi. □

²⁵ Ular uzun saqlap kirmisek set bolarmu dep oylashti; u yenila balixanining ishiqlirini achmighandin keyin, achquchni élip ishiqlerni échiwidi, mana, xojisining yerde ölük yatqinini kördi.

²⁶ Emdi ular ikkilinip qarap turghan waqtida, Ehud qéchip chiqqanidi; u tash oymilar bar jaydin ötüp, Séirahqa qéchip kelgenidi.

²⁷ Shu yerge yetkende, u Efraim taghliq rayonida kanay chéliwidi, Israillar uning bilen birge taghliq rayondin chüshti, u aldida yol bashlap mangdi.

²⁸ U ulargha: — Manga egiship yürünglar,

□ **3:22** «... üçhey-poqi **arqidin chiqti**» — ayetning bu axirqi qismining bashqa ikki-üch terjimiliri bar: «u (shemsher) arqidin chiqti», «u (shemsher) ikki puti otturisidin chiqti», «u (Ehud) (balixanining) keynidin chiqti». □ **3:24** «**chong teretke olturghan bolsa kérek**» — ibraniy tilida: «putlirini yapqan bolsa kérek» dégen sözler bilen ipadiliniidu.

chünki Perwerdigar dushmaninglar Moabiylarni qolunglarga tapshurdi, — déwidi, ular uningga egiship chüshüp, Iordan deryasining kéchiklirini tosup, héchkimni ötküzmedi.

²⁹ U waqitta ular Moabiylardin on mingche eskerni öltürdi; bularning hemmisi tembel palwanlar idi; ulardin héchbir adem qéchip qutulalmidi. □

³⁰ Shu küni Moab Israilning qolida bésiqturuldi. Zémin seksen yilghiche aman-tinchliqta turdi.

Shamgar

³¹ Ehuddin kéyin Anatning oghli Shamgar hakim boldi; u alte yüz Filistiyelikni biraqla kala sanjghuch bilen öltürdi; umu Israilni qutquzdi. □

4

Deborah we Baraq

□ **3:29** «...ular **Moabiylardin on mingche eskerni öltürdi...**» — bu on mingche esker belkim Moabning Israillarni qulluqta ching tutup turush üçün Israil zéminini idare qilishqa qaldurghan qoshuni bolsa kérek. Ehudning Iordan deryasining kéchiklirini tosushi ularning Moab zéminigha qéchish yolini tosustin ibaret idi. «... **tembel palwanlar...**» — yaki «... sémiz palwanlar..». □ **3:31** «Ehuddin **kéyin Anatning oghli Shamgar hakim boldi... umu Israilni qutquzdi**» — Shamgarning Filistiyeler bilen jeng qilghanliqi uning Israilning meghrib teripide, déngiz boyidiki tüzlenglikte hakim ikenlikini körsitishi mumkin. 4:1ge qarighanda, «Deborah we Baraq» Shamgar bilen zamandash bolsa kérek; lékin ular zéminning shimal we sherq teripide hakimliq qilatti.

¹ Emdi Ehud wapat bolghandin kéyin Israillar Perwerdigarning neziride yene rezil bolghanni qilghili turdi.

² Shuning bilen Perwerdigar ularni Qanaaniylarning padishahi Yabinning qoligha tashlap berdi. Yabin Hazor shehiride seltenet qilatti; uning qoshun serdarining ismi Siséra bolup, u Haroshet-Goyim dégen sheherde turatti. □ ■

³ Israillar Perwerdigargha nale-peryad kôtürdi, chünki Yabinning toqquz yüz tömür jeng harwisi bolup, Israillargha yigirme yildin buyan tolimu zulum qilip kelgenidi.

⁴ U waqitta Lapidotning xotuni Deborah dégen ayal peyghember Israilgha hakim idi.

⁵ U Efraim taghliqidiki Ramah bilen Beyt-Elning otturisdiki «Deborahning xorma derixi»ning tüwide olturatti; barliq Israillar dewaliri toghrisida höküm sorighili uning qéshigha kéletti.

⁶ U adem ewetip Naftali yurtidiki Kedeshtin Abinoamning oghli Baraqni chaqirtip kélip, uningha: — Mana, Israilning Xudasi Perwerdigar *mundaq* emr qilghan emesmu?! U: — Sen bérip Naftalilar qebilisi hem Zebulun qobilisidin on ming ademni özüng bilen bille élip Tabor téghigha chiqqin; □ ■

⁷ shuning bilen Men Yabinning qoshun serdari

□ **4:2** «Qanaaniylarning padishahi Yabin...» — «Yabin» Hazor padishahining ismi emes, belki uning unwani bolushi mumkin. «... **Yabinning qoligha tashlap berdi**» — ibraniy tilida «Yabinning qoligha sétip berdi». «Haroshet-Goyim dégen sheher...» — yaki «Taipilerning ormanliq shehiri». ■ **4:2** 1Sam. 12:9 □ **4:6** «... **Perwerdigar mundaq emr qilghan emesmu?!**» — yaki «... Perwerdigar sang a emr qilghan emesmu?». ■ **4:6** Ibr. 11:32

Sisérani jeng harwiliri we qoshunliri bilen qoshup Kishon éqinining boyigha, séning qéshinggha barghusi niyetke sélip, uni qolunggha tapshurimen dégen, — dédi.■

⁸ Baraq uninggha: — Eger sen men bilen bille barsang, menmu barimen. Sen men bilen barmisang, menmu barmaymen! — dédi.

⁹ Deborah jawaben: — Maqul, men sen bilen barsam baray; halbuki, sepiring sanga héch shan-sherep keltürmeydu; chünki Perwerdigar Sisérani bir ayal kishining qoligha tapshuridu, — dédi. Shuning bilen Deborah qopup Baraq bilen bille Kedeshke mangdi.□

¹⁰ Baraq Zebulunlar we Naftalilarni Kedeshke chaqirtti; shuning bilen on ming adem uninggha egeshti; Deborahmu uning bilen chiqti

¹¹ (shu chaghda kéniylerdin bolghan Heber özini Musaning qéynatisi Hobabning neslidin bolghan kéniylerdin ayrip chiqip, Kedeshning yénidiki Zaanaimning dub derixining yénida chédir tikkenidi).■

■ 4:7 Zeb. 83:9-10 □ 4:9 «... **Perwerdigar Sisérani bir ayal kishining qoligha tapshuridu**» — ibraniy tilida «Perwerdigar Sisérani bir ayal kishining qoligha sétip béridu». ■ 4:11 Chöl. 10:29



Tabor téghining menzirisi (Yizre'el tüzlenglikidin qaraydighan)

12 Emdi Siséragha: — Abinoamning oghli Baraq Tabor téghigha chiqiptu, dégen xewer yetküzüldi.

13 Shuni anglap Siséra barliq jeng harwilirini, yeni toqquz yüz tömür jeng harwisini we barliq eskerlirini yighip, Haroshet-Goyimdin chiqip, Kishon éqinining yénida toplidi.

14 Deborah Baraqqqa: — Qopqin; bugün Perwerdigar Sisérani séning qolunggha tapshuridighan kündür. Mana, Perwerdigar aldingda yol bashlighili chiqti emesmu?! — dédi. Shuni déwidi, Baraq we on ming adem uninggha egiship Tabor téghidin chüshti.

15 Perwerdigar Sisérani, uning hemme jeng harwiliri we barliq qoshunini qoshup Baraqqning qilichi aldida tiripiren qildi; Siséra özi jeng harwi-

sidin chüshüp, piyade qéchip ketti.■

¹⁶ Baraq jeng harwilirini we qoshunni Haroshet-Goyimgiche qoghlap bardi; Siséraning barliq qoshuni qilich astida yiqildi, birimu qalmidi.

¹⁷ Lékin Siséra piyade qéchip, Kéniylerdin bolghan Heberning ayali Yaelning chédirigha bardi; chünki Hazorning padishahi Yabin bilen Kéniylerdin bolghan Heberning jemeti otturisida dostluq alaqisi bar idi.

¹⁸ Yael Sisérani qarshi élishqa chiqip uninggha: — Ey xojam, kirgine! Qorqma, méningkige kirgin, dédi.

Shuning bilen Siséra uning chédirigha kirdi, u uning üstige yotqan yépip qoydi.

¹⁹ U uninggha: — Men ussap kettim, manga bir otlam su bergine, déwidi, ayal béríp süt tulumini échip, uninggha ichküzüp, andin yene uni yépip qoydi.■

²⁰ Andin Siséra uninggha: — Sen chédirning ishikide saqlap turghin. Birkim kélip sendin: — Bu yerde birersi barmu, dep sorisa, yoq dep jawab bergin, — dédi.

²¹ Emdi Heberning ayali Yael qopup, bir chédir qozuqini élip, qolida bolqini tutqiniche shepe chiqarmay uning qéshigha bardi; u hérip ketkechke, qattiq uxlap ketkenidi. Yael uning chékisige qozuqni shundaq qaqtiki, qozuq chékisidin ötüp yerge kirip ketti. Buning bilen u öldi.

²² Shu chaghda, Baraq Sisérani qoghlap keldi, Yael aldigha chiqip uninggha: — Kelgin, sen izdep kelgen ademni sanga körsitey, — dédi. U uning

chédirigha kirip qariwidi, mana Siséra ölük yatatti, qozuq téxiche chékisige qéqiliq turatti.

²³ Shundaq qilip, Xuda shu küni Qanaan padishahi Yabinni Israillarning aldida töwen qildi.

²⁴ Shu waqittin tartip Israillar barghanséri küchiyip, Qanaan padishahi Yabindin üstünlükni igilidi; axirda ular Qanaan padishahi Yabinni yoqatti.

5

Nusret nezmisi

¹ Shu küni Deborah we Abinoamning oghli Baraq mundaq nezme oqudi: —

² Israilda yétekchiler yol bashlighini üçün,
Xelq ixtiyaren özlirini pida qilghini üçün,
Perwerdigargha teshekkür-medhiye oqunglar!

³ Ey padishahlar, anglanglar,
Ey emirler, qulaq sélinglar!

Men, men Perwerdigargha atap nezme oquymen,
Men Israilning Xudasi Perwerdigargha küy éytimen.

⁴ I Perwerdigar, sen Séirdin chiqqiningda,
Édomning yayliqidin chiqip yürüş qilghiningda,
Yer titrep, asmanlardin sular tamchidi,
Shundaq, bulutlar yamghurlirini yaghdurdi;■

⁵ Taghlar Perwerdigarning aldida tewrendi,
Ene Sinay téghimu tewrinip ketti,

■ 5:4 Zeb. 68:7, 8, 9

Israilning Xudasi Perwerdigarning aldida. □ ■

⁶ Anatning oghli Shamgarning künliride,
Hem Yaelning künliride,
Chong yollar tashlinip qélip,
Yoluchilar egri-toqay chighir yollar bilen man-
gatti;

⁷ Israilda ezimetler yoqap ketti,
Taki menki Deborah qozghilip,
Israilda bir ana süpitide peyda bolghinimghiche. □

⁸ *Israillar* yéngi ilahlarni tallidi;
Urush derwazilirigha yétip keldi.
Qiriq mingche Israilliqning arisida,
Ya bir qalqan ya bir neyze tépilisichu?! □

⁹ Qelbim Israilning emirlirige qayildur,
Ular xelq arisida özlirini ixtiyaren pida qildi;
Perwerdigargha teshekkür-medhiye oqunglar!

¹⁰ I aq ésheklerge min'genler,
I nepis zilchilerning üstide olturghanlar,
I yolda yürgenler, köngül bölünglar! □

□ **5:5 «... Ene Sinay téghimu tewrinip ketti, Israilning Xudasi Perwerdigarning aldida»** — yaki «yeni Sinay téghida ayan bolghan Xudaning aldida, — Israilning Xudasi Perwerdigarning aldida». ■ **5:5** Mis. 19:18; Zeb. 68:15, 16, 17; 97:5 □ **5:7 «Israilda ezimetler yoqap ketti»** — yaki «Israilda kent-qishlaqlar yoqap ketti». □ **5:8 «Urush derwazilirigha yétip keldi»** — démek, Israil tirik Xudani tashlap butlarni talliwalghini üçhün Xudaning shu jazasi ularning béshigha chüshiti. □ **5:10 «nepis zilchilerning üstide olturghanlar»** — yaki «toqumlarning üstide olturghanlar». «**I aq ésheklerge min'genler, i nepis zilchilerning üstide olturghanlar, i yolda yürgenler...**» — bu ayette puritilghan mene belkim «I, Israilda hazir rahet künlerni körgüchiler, siler üçhün öz hayatini tewekkül qilghanlarni eslenglar!» dégendek bolushi mumkin.

11 Su ekilidighan jaylarda olja bölüşüwatqanlarning jushqun awazilirini anglanglar!

Ular shu yerlerde Perwerdigarning heqqaniy emellirini medhiyilep,

Uning Israildiki ezimetlirining heqqaniy emellirini teriplishidu.

Shu waqitta Perwerdigarning xelqi chüshüp derwazilargha yétip kélip: —□

12 «I Deborah, oyghan, oyghan!

Oyghan, oyghan, ghezel éytqin!

Ornungdin tur, i Baraq,

Esirliringni yalap mang, i Abinoamning oghli!» — déyishidu.□

13 Mana xelqning az bir qaldisi aliyjanablargha egishish üçün chüshti,

Perwerdigarning xelqi yénimgha palwan kebi

□ 5:11 «Su ekilidighan jaylarda olja bölüşüwatqanlar...» — démek, nusret qazan'ghanliqtin hetta su ekelgili chiqqanlarmu oljidin özara bölüşidu. Bashqa birxil terjimisi: — «Oqyachilarning ghewghasidin qutulghanlar su alidighan jaylarda turup, Perwerdigarning heqqaniy emellirini medhiyilep, uning Israildiki ezimetlirining heqqaniy emellirini teriplishidu. Shu waqitta...».

□ 5:12 «I Deborah, oyghan, oyghan! ... ornungdin tur, i Baraq!...» — 12-ayettiki nezme xelq qéchip chiqiwalghan taghliqtin aman-ésen chüshüp, öz shehirining derwazilirigha kelgende xushalliqidin Deborah we Baraqqa éytqan söyünüş sözliri bolsa kérek.

chüshüp keldi.□

¹⁴ Mana, Efraimlardin Amalekte yiltiz tartip qalghanlar keldi;

Mana, Binyaminlarmu qowmliringha qoshulup egiship keldi;

Makirdin emirler chüshüp keldi,

Zebulundin serdarliq hasisini tutqanlar yétip keldi.□

¹⁵ Issakarning emirliri Deborahgha qoshuldi;

Baraq néme qilghan bolsa Issakarmu shundaq qilip,

Üning keynidin jilghigha tap basturup étilip chüshti!

Rubenning aile-jemetliridikilerning arisida shunche ulugh niyetler qelblirige pükülgenidi!□

¹⁶ Sen némishqa qotanlarning ichide turup,

Qoylarga chélin'ghan neyning awazini anglashni xalap qalding?

□ **5:13 «Mana xelqning az bir qaldisi aliyjanablargha egishish üçün chüshti»** — démek, Xudagha sadıq bolghan «xelq qaldisi» az bolsimu, Baraq we bashqa jasaretlik ezimetlerge egeshken. Bashqa birxil terjimisi: «Xelqning az bir qaldisi küchlüklerning üstidin ghalib keldi». «Perwerdigarning **xelqi yénimgha palwan kebi chüshüp keldi**» — bashqa birxil terjimisi: «Perwerdigarning xelqi zalimlargha qarshi chiqishqa méning yénimgha chüshti». Bu ayetning yene birnechche xil terjimiliri uchrishi mumkin.

□ **5:14 «Mana, Efraimlardin Amalekte yiltiz tartip qalghanlar keldi»** — Efraim qebilisi eslide Amaleklerning zéminini igilengen we ularni heydiwetkenidi. «Makirdin...» — «Makir» mushu yerde Manasseh qebilisige wekillik qilidu. □ **5:15 «Rubenning aile-jemetliridikilerning arisida»** — yaki «Rubenning éqinlirining boyida». «Rubenning **aile-jemetliridikilerning arisida shunche ulugh niyetler qelblirige pükülgenidi!**» — bu nahayiti hejwiwiy, kinayilik gep. Rubenlerde shunche yüksek niyet bolghini bilen héchnéme qilmidi (16-ayetni körüng).

Rubening aile-jemetliridikilarning arisida shunche ulugh niyetler qelblirige pükülgenidi!

17 Giléadlar bolsa Iordan deryasining u teripide turup qaldi;

Danlarmu némishqa kémilarning yénida toxtap qaldi?

Ashirlar bolsa déngiz boyida *jim* olturuwaldi,

Déngiz qoltuqlirida turup qaldi.

18 Zebulunlar janlirini ölümge tewekkül qildi;

Naftalilarmu jeng meydanidiki yuqiri jaylarda hem shundaq qildi!

19 Padishahlar hemmisi kélip, soqushti,

Qanaaniylarning padishahlirimu urushqa chiqti;

Taanaqta, Mégiddoning su boylirida urushti.

Lékin bir'azmu kümüş olja alalmidi!

20 Asmanlarda yultuzlarmu jeng qildi,

Orbitiliridin Sisérage qarshi jengge atlandi.

21 Kishon deryasining éqini *düşmenni* éqitip ketti;

Shu qedimiy derya, u Kishon deryasidir!

Ey méning jénim, pütün küchüng bilen algha basqin!□

22 Ularning atlirining tuwaqliri takirang-takirang qilmaqta,

Tolparliri chapmaqta, chapmaqta.

23 Merozgha lenet oqunglar, deydu Perwerdigarning Perishtisi,

□ **5:21 «Kishon deryasining éqini ularni éqitip ketti»** — mushu sözler yuqiriqi «asmanlardiki yultuzlar jeng qildi» dégen sözlerni yorutidu. Yazda Kishon deryasi éqinida su yoq déyerlik bolidu; qishta küchlük aqidu. Shunga, shu xulasige kélimizki, hawa rayi özgirip, köp yamghur yaghqachqa, Kishon deryasi téship, Siséraning jeng harwilirini éqitip ketti yaki ularni patqaqqa paturup qoydi (4-ayette shu qattiq yamghur tilgha élinidu).

U yerde olturghuchilargha lenet oqunglar,
 Qattiq lenet oqunglar;
 Chunki ular Perwerdigargha yardemge kelmidi,
 Zalimlarga qarshi Perwerdigargha yardemge
 kelmidi.□

²⁴ Ayallar ichide keniylik Heberning ayali Yael
 bext-beriketlensun,
 Chédirda turghan ayallar ichide u bext-beriket tap-
 sun!

²⁵ Siséra su soriwidi, u uninggha süt berdi,
 Ésilzadilerge layiq bir qachida qaymaq tutti;

²⁶ U sol qolini chédir qozuqigha,
 Ong qolini tömürchining bolqisigha uzatti;
 Sisérani urup,

Bash söngükini chéqip,
 Chékisidin yanjip ötküzüwetti.□

²⁷ Siséra uning ikki putining ariliqigha qiysaydi,
 U yiqildi, u *ölüktek* yatti,
 U uning ikki putining ariliqigha qiysaydi, u
 yiqildi,
 Qiysayghan yerde u yiqilip, jan berdi.

²⁸ Siséraning anisi penjiridin sirtqa sep saldi,
 U penjirining rujikidin towlap: —
 «Uning jeng harwisi némishqa shunche uzaqqiche
 kelmeydu?
 Jeng harwilirining atlirining tuyaq sadasi
 némishqa shunche hayal bolidu? — dédi.

□ **5:23** «Zalimlarga qarshi Perwerdigargha yardemge kelmidi» — yaki «Baturlirini élip, Perwerdigargha yardemge kelmidi». □ **5:26** «*Yael* sol qolini chédir qozuqigha, ... chékisidin yanjip ötküzüwetti» — bu ayetlerge qarighanda Yael Siséraning béshigha qaqqan qozuqni bolqa bilen üç qétim urghan.

29 Uning dédekliri arisida danalar jawab béridu,
Shundaqla, u derweqe öz-özige jawab béridu: —
30 «Ular oljilirini yighip bölüşhüwatqan bolmisun yene?!

Herbir erkekke *ayagh asti qilishqa* bir-ikkidin qiz tegkendu,

Siséragha rengdar kiyimler,

Gül keshtilen'gen rengdar kiyimlardin olja tegkendu,

Bulangchining boynigha aldi-keyni keshtilen'gen rengdar kiyimler tegken bolsa kérek!□

31 I Perwerdigar, Séning barliq düshmenliring ene shundaq yoqutulghay!

Lékin Séni söygenler quyashning örlewatqandiki qudritidek küchlük bolghay!».

Shuning bilen zémin qiriq yilghiche tinch-amanliq tapti.

6

Israilning gunah qilishi, jazalinishi; Xudaning Gidéonni hakimliqqa chaqirishi

1 Israillar Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qildi; shuning bilen Perwerdigar ularni yette yilghiche Midiyaniylarning qoligha tapshurup berdi.

2 U waqıtta Midiyaniylar Israilning üstidin ghalib kélip, Israil Midiyaniylarning sewebidin

□ 5:30 «Bulangchining **boynigha aldi-keyni keshtilen'gen rengdar kiyimler tegken bolsa kérek!**» — yaki «Méning boynumgha ikki aldi-keyni keshtilen'gen kiyimler olja qilip tegken bolsa kérek!».

özliri üçhün taghlardin, öngkürlerdin we qoram tashlardin panah jaylarni yasidi.□

³ Her qétim Israillar uruq tériqanda shundaq bollattiki, Midiyaniylar, Amalekiylar we meshriqtikiler kélip ulargha hujum qilatti.

⁴ Ulargha hujum qilishqa bargahlarni tikip, zémindiki hosulni weyran qilip, Gazaghiche Israilgha héchqandaq ashliq qaldurmay, ularning qoy, kala, ésheklirinimu élip kététti.

⁵ Chünki ular chéketkilerdek köp bolup, öz malcharwiliri we chédirlirini élip kéletti; ularning adamliri we tögiliri san-sanaqsiz bolup, zéminni weyran qilish üçhün tajawuz qilatti.

⁶ Shuning bilen Israil Midiyaniylarning aldida tolimu xar haletke chüshüp qaldi; andin Israillar Perwerdigargha nale-peryad kôtürdi.

⁷ Midiyaniylarning destidin Israil Perwerdigargha peryad kôtürginide shundaq boldiki,

⁸ Perwerdigar Israilgha bir peyghembarni ewetti. U kélip ulargha: — Israilning Xudasi Perwerdigar mundaq deydu: «Men silerni Misirdin chiqirip, «qulluq makani»din élip chiqqanidim;

⁹ silerni misirliqlarning qolidin, shundaqla silerge barliq zulum qilghuchilarning qolidin qutquzup, ularni aldinglardin qoghliwétip, ularning zéminini silerge berdim

¹⁰ we silerge: «Mana, Men Perwerdigar silerning Xudayinglardurmen; siler Amoriylarning zéminida turghininglar bilen ularning ilahliridin

□ **6:2 «qoram tashlardin panah jaylarni yasidi»** — yaki «qorghanlardin panah jaylarni yasidi». Ibraniy tilida «istihkamliq jaylardin panah jaylarni yasidi».

qorqmanglar» dégenidim. Lékin siler Méning awazimga qulaq salmidinglar», — dédi.■

¹¹ Andin Perwerdigarning Perishtisi kélip Ofrah dégen jayda Abiézer jemetidiki Yoashqa tewe bolghan dub derixining tüwide olturdi. U waqitta *Yoashning* oghli Gidéon Midiyaniylarning *bulangchiliqidin* saqlinish üçün sharab kölkichi ichide bughday tépiwatatti.□

¹² Perwerdigarning Perishtisi uninggha körünüp: — Ey jasaretlik palwan, Perwerdigar sen bilen billidur! — dédi.

¹³ Gidéon uninggha jawab bérip: — I xojam, eger Perwerdigar biz bilen bille bolghan bolsa, bu körgülükler némishqa üstimizge keldi? Ata-bowilirimiz bizge sözlep bergen uning barliq möjiziliri qéni? Bular toghrisida ata-bowilirimiz: «Mana, Perwerdigar bizni Misirdin chiqirip kelmi-genmidi?» — dédi. Lékin бүгүнкү күнде Perwerdigar bizni tashlap, Midiyanning qoligha tapshurup berdi! — dédi.

¹⁴ Perwerdigar uninggha qarap: — Sen mushu küchüngge tayinip, bérip Israilni Midiyanning qolidin qutquzghin! Mana, Men séni ewetken emesmu? — dédi.■

¹⁵ Gidéon Uninggha: — I Reb, men Israilni qandaq qutquzalaymen? Méning ailem bolsa Manasseh qebilisi ichide eng namriti, özüm atamning jemetide eng kichikidurmen, — dédi.

¹⁶ Perwerdigar uninggha: — Men jezmen sen

■ **6:10** 2Pad. 17:35, 38 □ **6:11** «... **sharab kölkichi ichide bughday tépiwatatti**» — sharab köchlikide bughday tépish tolimu qolaysiz, elwette; bu Gidéonning Midiyaniylardın qorqqanliqini körsitidu. ■ **6:14** 1Sam. 12:11; Ibr. 11:32

bilen биле болимен; shunga sen Midiyanlarni bir ademni urghandek urup qirisen, — dédi.

17 Gidéon Uninggha iltija qilip: — Men neziringde iltipat tapqan bolsam, men bilen sözleshküchining heqiqeten Sen Özüng ikenlikige bir alamet körsetkeysen;

18 ötünimen, men yénip kélip öz hediye-qurbanliqimni aldinggha qoyghuche bu yerdin ketmigeysen, — dédi.

U jawab bérip: — Sen yénip kelgüche kütimen, dédi.

19 Gidéon bérip *öyge* kirip bir oghlaqni teyyarlap, bir efah ésil undin pétir nan pishurup, göshni séwetke sélip, shorpisini korigha usup bularni uning qéshigha élip kélip, uninggha sundi (U téxiche dub derixining tüwide olturatti). □

20 Andin Xudaning Perishtisi uninggha: — Bu gösh bilen pétir nanlarni élip bérip, mushu yerdiki *qoram* tashning üstige qoyup, shorpinini tökkin, — déwidi, u shundaq qildi.

21 Perwerdigarning Perishtisi qolidiki hasini uzi-tip uchini gösh bilen pétir nanlarga tekküziwidi, *qoram* tashtin ot chiqip, gösh bilen pétir nanlarni yep ketti. Shu haman Perwerdigarning Perishtisimu uning közidin ghayib boldi.

22 Shuning bilen Gidéon uning Perwerdigarning Perishtisi ikenlikini bilip: — Apla, i Reb Perwerdigar! Chataq boldi, chünki men Perwerdigarning Perishtisi bilen yüzmyüz körüşhüp qaldim...! — dédi.

□ **6:19 «bir efah»** — 22 litr. Ashliq az bolghan künlerde namrat bir aile üçün bu nahayiti chong bir hediye-qurbanliq bolatti.

23 Lékin Perwerdigar uninggha: — Xatirjem bolghin! Qorqmighin, ölmeysen, — dédi.□

24 Shuning bilen Gidéon Perwerdigargha atap u yerde bir qurban'gah yasap, uning ismini «Yahweh-shalom» dep atidi. Bu qurban'gah ta бүгүн'giche Abiézer jemetining Ofrah dégen jayida bar.□

25 U kéchisi Perwerdigar uninggha: — Sen atangning *chong* buqisi we yette yashliq ikkinchi buqisini élip atanggha tewe bolghan Baal qurban'gahini örüp, uning yénidiki Asherah butini késiwetkin. □

26 Andin mushu qorghanning üstige Perwerdigar Xudayinggha atalghan, belgilen'gen resim boyiche bir qurban'gah yasap, ikkinchi bir buqini élip, özüng késiwetken Asherahning parchilirini otun qilip qalap, uni köydürme qurbanliq qilghin,

□ **6:23** «Xatirjem **bolghin**» — ibraniy tilida «Shalom éleykum!» (Salamueleykum). Ibraniy tilida menisi adette «sanga aman-salametlik bolghay!». □ **6:24** «Yahweh-shalom» — buning menisi: «Perwerdigar xatirjemliktur». □ **6:25** «Sen **atangning buqisi we yette yashliq ikkinchi buqisini élip...**» — bashqa birxil terjimisi: «Sen atangning yash buqisini, yeni uning yette yashliq ikkinchi buqisini élip,...». «**Baal qurban'gahini örüp...**» — Baalgha atalghan qurban'gah bek chong bolsa kérek. Ikki buqa belkim qurban'gahni tartip örüş üçün kérek bolushi mumkin. «...uning **yénidiki Asherah butini késiwetkin**» — ««Asherah»lar toghruluq 2:13 we izahatini körüng.

— dédi.□

²⁷ Shuning bilan Gidéon öz xizmatchiliridin on ademni élip bérip, Perwerdigarning özige éytqinidek qildi; lékin u atisining öyidikilerdin we sheher ademliridin qorqqini üçün, u bu ishni kündüzi qilmay, kéchisi qildi.

²⁸ Etisi seherde sheher xelqi qopup qarisa, mana, Baal qurban'gahi örüwétilgen, uning yénidiki Asherah buti késiwétilgenidi we yéngi yasalghan qurban'gahning üstide ikkinchi buqa qurbanliq qilin'ghanidi.

²⁹ Buni körüp ular bir-birige: — Bu ishni kim qilghandu? — déyishti. Ular sürüshtüriwidi, buni Yoashning oghli Gidéonning qilghanliqi melum boldi.

³⁰ Shuning üçün sheherning ademliri Yoashqa: — Oghlungni chiqirip bergin! U Baal qurban'gahini örüp, uning yénidiki Asherahni késiwetkini üçün öltürülsun! — dédi.

³¹ Biraq Yoash özige qarshilishishqa turghan köpchilikke jawab bérip: — Siler Baal

□ **6:26** «...mushu qorghanning üstige...» — yaki «...qoram téshining üstige...» «belgilen'gen resim boyiche» — «Qan.» 25:6-7ni körüng. «özüng késiwetken Asherahning parchilirini otun qilip qalap, uni köydürme qurbanliq qilghin» — 2:5 we izahatini körüng. Perwerdigarning perishtisi yaki Perwerdigar Özi mömin bendilirige körün'gen yerlerde, u qurban'gahlar we qurbanliqlar toghrisidiki békitken belgilimiler bezide bashqiche bolushi mumkin. Gerche shu yer Perwerdigar Israillargha qurbanliq qilish üçün resmий békitken jay bolmisimu, shundaqla Gidéon özi kahin bolmisimu, Xuda beribir özi békitken belgilimilirige özi igidur; uning Gidéon'gha qilghan bu emrliri özining shundaq pewqul'adde jiddiy ehwallarda gahi waqitlarda öz belgilimilirini özgertidighanliqini ispatlaydu.

üchün dewalashmaqchimusiler? Siler uni qutquzmaqchimu? Kimki uning toghrisida dewalashsa etige qalmay ölümge mehkm qilinsun! Eger Baal derweqe bir xuda bolsa, undaqta uning qurban'gahini birsi örüwetkini üchün, u shu adem bilen özi dewalashsun! — dédi.□

³² Bu sewebtin *atisi* Gidéonni «Yerubbaal» dep atidi, chünki *atisi*: «U Baalning qurban'gahini örüwetkini üchün, Baal özi uning bilen dewalashsun!» dégenidi.□

³³ Emma Midiyan, Amalekler we meshriqtikilerning hemmisi yighilip, *Jordan* deryasidin ötüp Yizreel jilghisida chédirlirini tikishti.

³⁴ U waqitta Perwerdigarning Rohi Gidéonning üstige chüshti; u kanay chéliwidi, Abiézer jemetidikiler yighilip uning keynidin egiship mangdi.

³⁵ Andin u elchilerni Manassehning zéminigha bérip, u yerni aylinip kélishe ewetiwidi, Manassehler yighilip uninggha egiship keldi. U Ashirlargha, Zebulunlarga we Naftalilargha elchi ewetiwidi, ularmu uning aldigha chiqishti.

Gidéonning Xudadin ikki qétim alamet sorishi

□ **6:31** «Siler **Baal üchün dewalashmaqchimusiler?**» — yaki «Siler Baal üchün jeng qilmaqchimusiler?». «...**etige qalmay ölümge mehkm qilinsun!**» — yaki «...mushu etigendila qalmay ölümge mehkm qilinsun!». □ **6:32** «**Bu sewebtin atisi...**» — ibraniy tilida «Bu sewebtin u...» yaki «Bu sewebtin ular...». «Yerubbaal» — bu isimning menisi: «Baalning özi uning bilen jeng qilsun!» (yaki «dewalashsun!»).

³⁶ Gidéon Xudagha: — Eger Sen heqiqeten éytqiningdek méning qolum bilen Israilni qutquzidighan bolsang,

³⁷ Undaқта mana, men xaman'gha bir parche qoy térisi qoyup qoyimen; eger peqet téring üstigila shebnem chüshüp, chörisidiki yerlarning hemmisi quruq tursa, men Özüng éytqiningdek méning qolum arqiliq Israilni qutquzmaqchi bolghiningni bilimen, — dédi.

³⁸ Ish derweqe shundaq boldi. Etisi seherde Gidéon qopup, yungni siqiwidi, liq bir piyale shebnem süyi chiqti.

³⁹ Andin Gidéon Xudagha yene: Ghezipingni manga qozghimighaysen, men peqet mushu bir qétimla deymen! Sendin ötüney, men peqet yene bu qétim bu tére bilen sinap baqay; iltija qilimenki, emdi bu qétim peqet tére quruq bolup, chörisidiki yerning hemmisige shebnem chüshkey, — dédi.■

⁴⁰ Bu kéchisimu Xuda shundaq qildi; derweqe peqet tére quruq bolup, chörisidiki yerning hemmisige shebnem chüshkenidi.

7

Xudaning Gidéonni ikki qétim sinishi we xatirjem qilishi

¹ Yerubbaal (yeni Gidéon) we özige qoshulghan hemme xelq etisi seher qopup, Harod dégen bulaqning yénigha bérip chédir tikti. Midiyanilarning leshkergahi bolsa uning shimal teripide, Moreh égzizlikining yénidiki jilghida idi.

■ 6:39 Yar. 18:32

² Emdi Perwerdigar Gidéon'gha: — Sanga egeshken xelqning sani intayin köp, shunga Men Midiyaniylarni ularning qoligha tapshuralmaymen. Bolmisa Israil: «Özimizni özimizning qoli qutquzdi» dep maxtinip kétishi mumkin.

³ Shuning üçün sen emdi xelqqe: «Kimler qorqup titrek basqan bolsa, ular Giléad téghidin yénip ket-sun» dep jakarlighin — dédi.

Shuning bilen xelqning arisidin yigirme ikki ming kishi qaytip kétip, peqet on mingila qélip qaldi.■

⁴ Perwerdigar Gidéon'gha yene: — Xelqning sani yenila intayin köp; emdi sen bularni suning léwige élip kelgin. U yerde Men ularni sen üçün sinaqtin ötküzey; Men kimni körsitip: «U sen bilen barsun désem», u sen bilen barsun; lékin Men kimni körsitip: «U sen bilen barmisun» désem, u sen bilen barmisun, — dédi.

⁵ Shuning bilen Gidéon xelqni suning léwige élip keldi. Perwerdigar uninggha: — Kimki it su ichk-endeck tili bilen yalap su ichse, ularni ayrim bir terepte turghuzghin; hem kimki tizlinip turup su ichse, ularnimu ayrim bir terepte turghuzghin, — dédi.

⁶ Shundaq boldiki, ochumini aghzigha tegküzüp yalap su ichkenlerdin üç yüzi chiqti. Qalghan-larning hemmisi tizlinip turup su ichti.

⁷ Andin Perwerdigar Gidéon'gha: — Men mushu suni yalap ichken üç yüz ademning qoli bilen silerni qutquzup, Midiyanni séning qolunggha tapshurimen; lékin qalghan xelq bolsa hemmisi öz

jayigha yénip ketsun, — dédi. □

⁸ Shuning bilen bu *üch yüz adem* ozuq-tülük we kanaylirini qoligha élishti; Gidéon Israilning qalghan barliq ademlirini öz chédirigha qayturuwétip, peqet shu *üch yüz ademni* élip qaldi. Emdi Midiyaniylarning leshkergahi bolsa ularning töwen teripidiki jilghida idi.

⁹ Shu kéchisi shundaq boldiki, Perwerdigar uningha: — Sen qopup leshkergahqa chüshkin, chünki Men uni séning qolunggha tapshurdum;

¹⁰ eger sen chüshüshtin qorqsang, öz xizmetkaring Purahni bille élip leshkergahqa chüshkin.

¹¹ Sen ularning néme déyishiwatqinini anglaysen, andin sen leshkergahqa *hujum qilip* chüshüshke jür'et qilalaysen, dédi.

Buni anglap u xizmetkari Purahni élip leshkergahning chétidiki eskerlarning yénigha bardi. □

¹² Mana Midiyan, Amalek we barliq meshriqtikiler chéketkilerdek köp bolup, jilghining boyigha yéyilghanidi; ularning tögiliri köplikidin déngiz sahilidiki qumdek heddi-hésabsiz idi. ■

¹³ Gidéon barghanda, mana, u yerde birsi hemrahigha körgen chüshini sözlep bériwatatti: — Mana, men bir chüsh kördüm, chüshümde mana, bir arpa toqichi Midiyanning leshkergahigha domu-

□ **7:7** «Men **mushu suni yalap ichken üch yüz ademning qoli bilen silerni qutquzup, Midiyanni séning qolunggha tapshurimen...**» — bu sinashning ehmiyiti belkim kimning jeng terepke oyghaq turuwatqanliqini körsitishi mumkin. Su ichkende tizlinip yüzini sugha tiqip ichkenler xeterge anche segek bolmisa kérek. Bu ishlar toghruluq bashqa xil chüshenchlermu bar. □ **7:11** «**jür'et qilalaysen**» — ibraniy tilida «qolung küchlendürüldü». ■ **7:12** Hak. 6:3, 5, 33

lap chüshüptudek; u chédirgha kélip soquluptidek, shuning bilen chédir örülüp, düm kömtürülüp kéiptu — dewatatti.

¹⁴ Uning hemrahi jawaben tebir bérip: — Buning menisi shuki, u toqach Yoashning oghli, Israilliq adem Gidéonning qilichidin bashqa nerse emes-tur; Xuda Midiyan we uning barliq qoshunini uning qoligha tapshuruptu, dédi.

¹⁵ Shundaq boldiki, Gidéon bu chüshni we uning bérilgen tebirini anglap, sejde qildi. Andin u Israilning leshkergahigha yénip kélip: — Qop-unqlar, Perwerdigar Midiyaning leshkergahini qolunglargha tapshurdi, — dédi.

Gidéonning ghelibe qilishi

¹⁶ Shuning bilen u bu üç yüz ademni üç guruppigha bölüp, hemmisining qoligha birdin kanay bilen birdin quruq komzekni berdi; herbir komzek ichide birdin mesh'el qoyuldi.

¹⁷ U ulargha: — Siler manga qarap, méning qilghinimdek qilinglar. Mana, men leshkergahning qéshigha barghanda, néme qilsam, silermu shuni qilinglar;

¹⁸ men we men bilen hemrah bolup mangghan barliq ademler kanay chalsaq, silermu leshkergahning chöriside turup kanay chélinglar we: «Perwerdigar üçün hem Gidéon üçün!» dep towlanglar, — dédi.

¹⁹ Kéyinki yérim kéchilik közetning bashlinishida, közetchiler yéngidin almashqanda, Gidéon we uning bilen bille bolghan yüz adem leshkergahning

qéshigha keldi; andin ular kanay chélip qolliridiki komzекlarni chaqti.

²⁰ Shu haman üç guruppidikilerning hemmisi kanay chélip, komzекlarni chéqip, sol qollirida mesh'ellerni tutup, ong qollirida kanaylarni élip: — Perwerdigargha we Gidéon'gha atalghan qilich! — dep tovlashqiniche,

²¹ ularning herbiri leshkergahning etrapida, öz jayida turushti; yaw qoshuni terep-terepke pétirap, warqirap-jarqirighan péti qachqili turdi.

²² Bu üç yüz adem kanay chalghanda, Perwerdigar pütkül leshkergahtiki yaw leshkerlirini bir-birini qilichlashqa sélip qoydi, shuning bilen yaw qoshuni Zérahqa baridighan yoldiki Beyt-Shittah terepke qachti; ular Tabbatning yénidiki Abel-Meholahning chégrisighiche qachti.■

²³ Andin Naftali, Ashir we pütkül Manassehning qebililiridin Israillar chaqirip kélindi we ular Midiyaniylarni qoghlidi.

²⁴ Shuning bilen Gidéon Efraim pütkül taghliqini arilap kélishe elchilerni ewetip Efraimlarga: — «Siler chüshüp Midiyaniylargha hujum qilinglar, Beyt-Barahqiche, shundaqla Iordan deryasighiche barliq éqin kéchiklirini igilep, ularni tosuwélinglar», dédi. Shuning bilen Efraimning hemme ademliri yighilip, Beyt-Barahqiche we Iordan deryasighiche barliq éqin kéchiklirini igilidi.

²⁵ Ular Midiyanning Oreb we Zeeb dégen ikki emirini tutuwaldi; Orebni ular «Oreb qoram téshi» üstide, Zeebni «Zeeb sharab kölchiki»de öltürdi,

■ 7:22 Zeb. 83:9-10

Midiyaniylarni qoghlap bérip, Oreb we Zeebning bashlirini élip, Iordan deryasining u teripige Gidéonning qéshigha keldi.■

8

¹ (Kéyin, Efraimlar uninggha: — Sen némishqa bizge shundaq muamile qilisen, Midiyaniylar bilen soqushqa chiqqanda, bizni chaqirmidingghu, dep uning bilen qattiq déyiship ketti.■

² U ulargha jawaben: — Méning qilghanlirimni qandaqmu silerning qilghininglarga tengleshtürgili bolsun? Efraimning üzümlerni pasangdighini, Abiézerlerning üzüm üzginidin artuq emesmu?

³ Xuda Midiyanning emirliri Oreb bilen Zeebni qolunglarga tapshurghan yerde, méning qolumdin kelginini qandaqmu silerning qilghininglarga tengleshtürgili bolsun? — dédi. Shundaq déwidi, ularning uninggha bolghan achchiqi yandi).□

⁴ Emdi Gidéon Iordan deryasining boyigha yétip keldi. U we öziye hemrah bolghan üç yüz adem hérip ketken bolsimu, ular yenila Midiyaniylarni qoghlap deryadin ötti. □

■ 7:25 Zeb. 83:11-12; Yesh. 10:26 ■ 8:1 Hak. 12:1 □ 8:3 «ularning uninggha bolghan achchiqi yandi» — ibraniy tilida «uninggha qarap ularning rohliri tinchlanduruldi». □ 8:4 «Emdi Gidéon Iordan deryasining boyigha yétip keldi... deryadin ötti» — 1-3-ayette xatirilen'gen weqeler (Efraimlarning Gidéonlarga achchiqlinishi) 4-21-ayetlerde xatirilen'gen weqelerdin kéyin bolghan bolsa kérek.

5 Gidéon Sukkot shehiridikilergé: — Manga hemrah bolup kelgen kishilergé nan bersenglar, chünki ular hérip-charchap ketti. Biz Midiyanning ikki padishahi Zebah we Zalmunnani qoghlap kétip barimiz, — dédi.

6 Lékin Sukkotning chongliri jawab bérip: — Zebah we Zalmunna hazir séning qolunggha chüshtimu?! Biz séning mushu leshkerliringge nan béremduq?! — dédi.□

7 Gidéon: — Xep! Shundaq bolghini üçün Perwerdigar Zebah we Zalmunnani méning qolunggha tapshurghanda, etliringlarni chöldiki yantaq we shoxa bilen xamanda tépimen, — dédi.

8 Gidéon u yerdin Penuelge bérip, u yerdiki ademlergimu shundaq déwidi, Penueldiki kishilermu uninggha Sukkottikilerdek jawab berdi.

9 U Penueldikilergé: — Men ghelibe bilen yénip kelginimde, bu munaringlarni örüwétimen, — dédi.□

10 U chaghda Zebah we Zalmunna Karkor dégen jayda idi; ular bilen mangghan qoshunda on besh mingche leshker bar idi. Bular bolsa meshriqliqlarning pütkül qoshunidin qélip qalghanliri idi, chünki ulardin qilich tutqanliridin bir yüz yigirme mingi öltürülgenidi.

□ **8:6 «Zebah we Zalmunna hazir séning qolunggha chüshtimu?!»** — ibranij tilida «Zebah we Zalmunnaning alqanliri hazir séning qolunggha chüshtimu?!». **«Biz séning mushu leshkerliringge nan béremduq?!»** — ularning nan bermeslik sewebi belkim shuki, biz nan bergendin kéyin Gidéon meghlup bolsa (uning aran üç yüz adimi bar idi), Midiyaniylar qaytip kélip bizdin öch alidu, dep qorqqan yaki bolmisa ularning Midiyaniylar bilen ittipaqi bolsa kérek. □ **8:9 «Men ghelibe bilen yénip kelginimde...»** — ibranij tilida «Men aman-tinchliq élip yénip kelginimde...».

11 Gidéon bolsa Nobah we Yogbixahning sherqidiki köchmenler yoli bilen chiqip Midiyanning leshkergahigha hujum qilib, ularni tarmar qildi; chünki leshkergahtikiler tolimu endishsiz turghanidi. □

12 Zebah we Zalmunna qéchip ketti; Gidéon keynidin qoghlap bérip, Midiyanning bu ikki padishahi Zebah we Zalmunnani tutuwaldi; u pütkül leshkergahtikilerni alaqqade qilib tiripiren qiliwetti. ■

13 Andin Yoashning oghli Gidéon Heres dawinidin ötüp, jengdin qaytip keldi.

14 U Sukkotluq bir yash yigitni tutuwélip, uningdin sürüshte qiliwidi, yigit uninggha Sukkotning chongliri we aqsaqallirining isimlirini yézip berdi. Ular jemi bolup yetmish yette adem idi.

15 Andin Gidéon Sukkotning ademlirining qéshigha yétip barghanda: — Siler méni zangliq qilib: «Zebah we Zalmunna hazir séning qolunggha chüshtimu? Biz séning bilen bille mangghan mushu harghin ademliringge nan béremduq?» dégenidinglar! Mana, u Zebah we Zalmunna dégenler! — dédi. □

16 Shuni dep u sheherning aqsaqallirini tutup kélip, chöldiki yantaq bilen shoxilarni élip kélip, ular bilen Sukkotning ademlirini urup edipini berdi. □

□ **8:11** «... **sherqidiki köchmenler yoli...**» — ibranij tilida «... sherqidiki chédirlarda turghuchilar yoli». Shu yer Midiyanijlarning zémini ichide idi. ■ **8:12** Zeb.83:11-12 □ **8:15** «Zebah we Zalmunna» — ibranij tilida «Zebah we Zalmunnaning alqanliri». □ **8:16** «... **ular bilen Sukkotning ademlirini urup edipini berdi**» — yaki «...ular bilen Sukkotning ademlirini «xamanda tepti». Ularni öltürgen bolushi mumkin (17-ayetnimu körüng).

17 Andin u Penuelning munarini örüp, sheherdiki ademlerni öltürdi.

18 Gidéon Zebah we Zalmunnani soraq qilip: — Siler ikkinglar Taborda öltürgen ademler qandaq ademler idi? — dep soriwidi, ular jawab bérip: — Ular sanga intayin oxshaytti; ularning herbiri shahzadidek idi, — dédi.

19 U buni anglap: — Ular méning bir tughqan-lirimdur, biz bir anining oghullirimiz. Perwerdigarning hayati bilen qesem qilimenki, siler eyni waqitta ularni tirik qoyghan bolsanglar, men silerni hergiz öltürmeyttim, — dédi;

20 shuning bilen u chong oghli Yeterge: — Sen qopup bularni öltürgin, — dédi. Lékin oghul kichik bolghachqa qorqup, qilichini sughurmidi.

21 Shuning bilen Zebah we Zalmunna: — Sen özüng qopup bizni öltürgin; chünki adem qandaq bolsa küchimu shundaq bolidu, — dédi. Shundaq déwidi, Gidéon qopup Zebah we Zalmunnani öltürdi. U tögilirining boynidiki hilal ay shekillik bézeklerni éliwaladi.■

Gidéonning padishah bolushni ret qilishi we but-pereslik yoligha kirishi

22 Andin Israillar Gidéon'gha: — Sen bizni Midiyaning qolidin qutquzghanikensen, özüng bizge padishah bolghin; oghlung we oghlungning oghlimu bizning üstimizge höküm sürsun, — dédi.

23 Emma Gidéon ulargha jawab bérip: — Men üstünglerge seltenet qilmaymen, oghlummu

üstünglerge seltenet qilmaydu; belki Perwerdigar Özi üstünglerge seltenet qilidu, dédi.□

24 Andin Gidéon ulargha yene: — Silerge peqet birla iltimasim bar: — Her biringlar öz ol-janglardin halqa-zéريلerni manga béringlar, dédi (Midiyanlar Ismaillardin bolghachqa, herbiri altun zire-halqilarni taqaytti).

25 Ular jawaben: — Bérishke razimiz, dep yerge bir yépinchini sélip, herbiri uning üstige oljísidin zire-halqilarni élip tashlidi.

26 U sorap yighqan altun zirilerning éghirliqi bir ming yette yüz shekel altun idi, buningdin bashqa Midiyan padishahliri özige asqan hilal ay shekillik buyumlar, zunnar, uchisigha kiygen sösün éginler we tögilerning boynigha asqan altun zenjirlermu bar idi.□

27 Gidéon bu nersilerdin bir efod yasitip, öz shehiri Ofrahta qoyup qoydi. Netijide, pütkül Israil uni izdep buzuqchiliq qildi. Buning bilen bu nerse Gidéon we uning pütün ailisige bir tor-tuzaq

□ **8:23** «Men üstünglerge seltenet qilmaymen» — Israilning telipi (22-ayet): «Sen Gidéon bizge padishah bolghaysen» dégenliktur. Gidéon ulargha hakimliq qilghini bilen ularning telipini qet'iy ret qilidu («Kirish söz»imizni, «Samuil (1)» 8- we 12-bab we «Samuil (1)»diki «Qoshumche söz»imiznimu körüng). □ **8:26** «1700 shekel» — altun bolsa belkim 20 kilogramche kéletti.

boldi. □

²⁸ Midiyaniylar shu teriqide Israillarning aldida boysundurulup, ikkinchi bash kötürelmidi; zémin Gidéonning künliride qiriq yilghiche tinch-aramliq tapti.

²⁹ Yoashning oghli Yerubbaal qaytip bérip, öz öyide olturdi.

³⁰ Gidéonning ayalliri köp bolghachqa, uning push-tidin yetmish oghul töreldi.

³¹ Shekemde uning bir kénizikimu bar idi; u uning-gha bir oghul tughup berdi, Gidéon uning ismini «Abimelek» dep qoydi. □

³² Yoashning oghli Gidéon uzun ömür körüp, qérip alemdin ötti. U Abiézerlerge tewe bolghan Ofrahda, öz atisi Yoashning qebrisige depne qilindi.

³³ Gidéon ölgendin kéyin Israillar keynige yénip,

□ **8:27** «efod» — eslide bash kahin kiyidighan alahide birxil kiyim idi. U toghruluq «Mis.» 28:6-30 we izahatlrini körüng. Musa peyghember Israillargha békitken qanun boyiche pütkül Israil üçün peqet birla efod bolushi kérek; uning üstige peqet Bash kahinla uni taqishi kérek idi. «...**pütkül Israil efodni** izdep buzuqchiliq qildi» — Musa peyghember békitken qanun boyiche «efod» arqiliq Israil xelqi Xudadin yol soriyalaytti. Lékin Gidéon yasighan bu efod Xuda békitken efod emes we kahinlarning yétekchiligi astida ishli tilgen emes. Netijide Gidéon we ailisidikiler shu efod arqiliq hoquqini chektin ashurup yürgüzgen we Israillar efodqa but süpitide choqunup ketken oxshaydu. «Buzuqchiliq» — Xuda aldida herqandaq butpereslik «rohiy buzuqluq» yaki «rohiy pahishiwazliq» dep hésablinidu. □ **8:31** «...u **Gidéon'gha** bir oghul tughup berdi, Gidéon uning ismini «Abimelek» dep qoydi» — qiziq bir yéri shuki, Gidéon padishah bolushni ret qilghini bilen padishahdek köp ayalliq bolghan we Shekemdiki kénizikidin tughulghan oghligha «méning atam padishahdur» («Abimelek») dep isim qoyghan.

Baal butlirigha egiship buzuqchilik qildi we «Baal-Bérit»ni özlirining ilahi qilip békitti.

³⁴ Shundaq qilip Israillar özlirini etrapidiki barliq dühmenlirining qolidin qutquzghan öz Xudasi Perwerdigarni untudi

³⁵ we shuningdek Gidéonning Israilgha qilghan hemme yaxshiliqlirini héch eslimey, Yerubbaal (yeni Gidéon)ning jemetige héchbir méhribanliq körsetmidi.

9

Abimelekning aka-ukilirini öltürüshi we padishah boluwélishi

¹ Emdi Yerubbaalning oghli Abimelek Shekemdiki anisining aka-ukilirining qéshigha bérip, ular we anisining atisining pütkül jemetidikilerge: —

² Siler Shekemdiki barliq ademlerning quliqigha söz qilip ulargha: «Siler üçün yetmish kishi, yeni Yerubbaalning oghulliri üstünglerge höküm sürgini yaxshimu yaki birla ademning üstünglerdin höküm sürgini yaxshimu? Ésinglarda bolsunki, men silerning qan-qérindishinglarmen» — dégen gépimni yetküzünglar, — dédi.□

³ Shuning bilen uning anisining aka-ukiliri u toghruluq bu geplerning hemmisini Shekemdikilerning qulaqlirigha éytti. Ularning köngli Abimelekke mayil bolup: — U bizning qérindishimiz iken'ghu, diyiship,

□ **9:2** «...men **silerning qan-qérindishinglarmen**» — ibraniy tilida «...men silerning söngek we etliringlardinmen».

⁴ Baal-Béritning butxanisidin yetmish shekel kúmişni élip, uninggha berdi. Bu pul bilen Abimelek birmunche bikar telep lükcheklerni yallap, ulargha bash boldi.

⁵ Andin u Ofrahqa, atisining öyige bérip özining aka-ukiliri, yeni Yerubbaalning oghulliri bolup jemiyy yetmish ademni bir tashning üstide öltürüwetti. Lékin Yerubbaalning kichik oghli Yotam yoshuruniwalghachqa, qutulup qaldi.

⁶ Andin pütkül Shekemdikiler we Beyt-Millodikilerning hemmisi yighiliship bérip Abimelekni Shekemdiki dub derixining tüwide padishah qilip tiklidi. □ ■

⁷ Bu xewer Yotamgha yetküzüldi; u bérip Gerizim téghining choqqisigha chiqip, u yerde turup yuqiri awazda köpchilikke towlap: — Ey Shekem chongliri, méning sözümge qulaq sélinglar, andin Xudamu silerge qulaq salidu. □

⁸ Künlerdin bir küni derexler özlirining üstige höküm süridighan bir derexni mesihlep padishah tikleshke izdep chiqip, zeytun derixige: — Üstimizge padishah bolup bergin, deptiken.

⁹ Zeytun derixi ulargha jawab bérip: — Xudagha we insanlarga bolghan hörmetni ipadileydighan méyimni tashlap, bashqa derexlerning üstide tu-

□ **9:6 «ular... yighiliship bérip Abimelekni Shekemdiki dub derixining tüwide padishah qilip tiklidi»** — ilgiri Yeshua peyghember shu jayda xelq bilen «Xudaning yolida mangayli» dep ehde tüzüp, ehdamini shu dub derixining tüwide kömüp qoyghan («Ye.» 24:26).

■ **9:6** Ye. 24:26 □ **9:7 «u bérip Gerizim téghining choqqisigha chiqip, u yerde turup yuqiri awazda köpchilikke towlap...»** — démisekmu, Gerizim téghi Shekem shehirining udulida turidu.

rup pulanglashqa k etemd im? – deptu.

¹⁰ Buni anglap derexler enj ur derixining q eshigha b erip: – Sen k elip  ustimizge padishah bolghin, dep iltija qiliptu;

¹¹ Enj ur derixi ulargha jawab b erip: – Men  z shirnem bilan yaxshi m ewemni tashlap, bashqa derexlarning  stide turup pulanglashqa k etemd im? – deptu.

¹² Shuning bilan derexler  z m talliqining q eshigha b erip: – Sen k elip bizning  ustimizge padishah bolghin, deptu,

¹³  z m t eli ulargha jawab b erip: – Men Xuda bilan ademlerni xush qilidighan y ngi sharabni tashlap, bashqa derexlarning  stide turup pulanglashqa k etemd im? – deptu.

¹⁴ Andin derexlarning hemmisi azghanning q eshigha b erip: – Sen k elip bizning  ustimizge padishah bolghin, deptu;

¹⁵ azghan ulargha jawab b erip: – Eger siler m eni semimiy niyitinglar bilan  st nglerge padishah qilishni xalisanglar, k elip m ening sayemning astida panahlininglar; bolmisa, azghandin bir ot chiqidu we Liwanning k edir derexlirini yep k etidu! – deptu. □

¹⁶ Eger silerning Abimelekni padishah qilghin- inglar rast semimiy we durus niyet bilan bolghan bolsa, Yerubbaal we uning ailisidikilerga

□ **9:15 «... bolmisa, azghandin bir ot chiqidu we Liwanning k edir derexlirini yep k etidu!»** – Yotamning bu temsili  z atisini k rsitidu, elwette; Gid on gerche «t gi pes» adem bolsimu, Israilgha y tekchilik qilishqa  z hayatini birnechche q etim tewekk ul qildi; shuning  ch n Israillar uninggha we ailisige m ehir-shepget k rsitishi k erek.

yaxshiliq qilgan, uning qilgan emelliri boyiche uninggha qayturghan bolsanglar — □

17 (chünki atam siler üçün jeng qilip, öz jénini xeterge tewekkul qilip silerni Midiyaning qolidin qutquzdi!

18 Lékin siler bügün atamning jemetige qarshi qozghilip, uning oghullirini, jemiyy yetmish ademni bir tashning üstide öltürüp, uning dédikining oghli Abimelekni tughqininglar bolghini üçün Shekem xelqining üstige padishah qilip tiklepsiler!)

19 — emdi eger siler Yerubbaal we jemetige semimiy we durus muamile qilghan bolsanglar, siler Abimelektin xushalliq tapqaysiler, umu silerdin xushalliq tapqay!

20 Lékin bolmisa, Abimelektin ot chiqip, Shekemdikiler we Beyt-Milloning xelqini yep ketsun; shundaqla, Shekemdikiler we Beyt-Milloning xelqidin ot chiqip, Abimelekni yep ketsun! — dédi.

21 Yotam qérindishi Abimelektin qorqup, qéchip Beer dégen jaygha bérip, u yerde olturaqliship qaldi.

22 Abimelek Israilgha üç yil seltenet qildi.

23 Xuda Abimelek bilen Shekemning ademliri otturisigha bir yaman roh ewetti; shuning bilen Shekemdikiler Abimelekke asiqliq qilishqa qozghaldi. □

24 Buning meqsiti, Yerubbaalning yetmish

□ **9:16** «Yerubbaal» — yeni «Gidéon» — 6:32ni körüng. «**uning qilghan emelliri boyiche...**» — ibraniy tilida «uning qollirining emelliri boyiche...». □ **9:23** «bir **yaman roh**» — bir jin, démek.

oghliga qilin'ghan zorawanliq we qan qerzni ularni öltürgen qérindishi Abimelekning boynigha chüshürüş, shundaqla öz aka-ukilirini öltürüşke uni qollap-quwwetligen Shekemdiki kishilerning béshigha chüshürüshtin ibaret idi.

25 Shekemdiki kishiler Abimelekni tutmaqchi bolup, taghlarning choqqilirigha paylaqchilarni böktürme qilip turghuzdi; ular u yerdin ötken yoluchilarning hemmisini bulang-talang qildi. Bu ish Abimelekke yetküzüldi.

26 Ebedning oghli Gaal öz aka-ukiliri bilen Shekemge köchüp kéliwidi, Shekemdiki kishiler uninggha ishench baghlap uni öz yar-yöliki qildi.

27 Shundaq qilip ular sheherdin étizliqqa chiqip, üzümzarlarning üzümlirini üzüp siqip, sharab yasap, shadliq qilip öz butining ibadetxanisigha kirip, yep-ichiship Abimelekning üstidin lenet oqughili turdi. □

28 Ebedning oghli Gaal: — Abimelek dégen kim idi? Shekem dégen néme idi, biz néme dep uninggha xizmet qilghudekmiz?! U Yerubbaalning oghli emesmu? Zebul uning nazatetchisi emesmu? Siler Shekemning atisi Hamorning ademlirining xizmitide bolsanglar bolidu! Biz némishqa Abimelekning xizmitide bolidikenmiz?

□ 9:27 «sharab yasap,...» — ibraniy tilida «üzümlerni dessep,...».

□

²⁹ Kashki bu xelq méning qol astimda bolsa idi! U chaghda men Abimelekni heydiwtettim! Men Abimelekke: — Öz qoshuningni köpeytip, jengge chiqqin! — dégen bolattim.

³⁰ Emdi sheher bashliqi Zebul Ebedning oghli Gaalning bu sözlirini anglighinida, achchiqi kélip,
³¹ elchilerni Abimelekning qéshigha yoshurunche ewetip: «Mana, Gaalning oghli qérindashliri bilen Shekemge kéliwatidu; mana, sheherni silige qarshi chiqishqa qutritiwatidu. □

³² Shunga sili ademlirini élip bügün kéche *sheher* etrapidiki étizliqqa bérip marap olturghayla;

³³ ete kün chiqqan haman qozghilip sheherge hujum qilghayla; u we uning ademliri silige qarshi chiqqanda, sili ehwalgha qarap uninggha taqabil turghayla, — dédi.

□ **9:28 «Abimelek dégen kim idi? Shekem dégen néme idi, biz néme dep uninggha xizmet qilghudekmiz?! U Yerubbaalning oghli emesmu?»** — oqurmenlarning éside barki, «Yerubbaal» dégenning menisi «Baalning özi kélip uning bilen jeng qilsun!» dégenlik bolup, Gidéon (yeni, Yerubbaal)ningmu Baalgha qarshi turidighanliqini bildüretti. Shunga Gaalning sözining menisi Shekemdikiler baalperesler turup, némishqa Baalgha qarshi turghan ademning oghlining xizmitide bolidu?» dégendek idi. **«siler Shekemning atisi Hamorning ademlirining xizmitide bolsanglar bolidu»** — oqurmenlarning éside barki, Yaqup peyghemberning dewride Shekemdikiler Hamor dégen bir kishige béqindi idi («Yar.» 34-babni körüng). Hamor tunji oghligha sheherning namini isim qilip qoyghan. «Shekemning atisi» del mushu Hamorni körsitidu; Abimelek sheherni sorashtin burun «sheher bashliqi» Hamorning jemetidikilerdin chiqqan bolsa kérek. □ **9:31 «Mana, sheherni silige qarshi chiqishqa qutritiwatidu»** — yaki «Mana, sheherni silige qarshi turushqa mustehkemlewatidu».

34 Buni anglap, Abimelek hemme ademlirini élip, kéchisi chiqip, töt topqa bölünüp, yoshurunup Shekemge hujum qilishqa marap olturdi.

35 Ebedning oghli Gaal sirtqa chiqip sheherning derwazisida öre turghanda, Abimelek öz ademliri bilen yoshurun'ghan jaydin chiqti.

36 Gaal xelqni körüp Zebulgha: — Mana tagh choqqiliridin ademler chüshüwatidu, dédi. Lékin Zebul uninggha jawaben: — Taghlarning kölengisi sanga ademlerdekkörünidu, — dédi.

37 Gaal yene söz qilip: Mana, bir top ademler dönglerdin chüshüp kéliwatidu, yene bir top ademler «Palchilarning dub derixi»ning yoli bilen kéliwatidu, — dédi.

38 Andin Zebul uninggha: — Séning: «Abimelek dégen kim idi, biz uning xizmitide bolattuqmu?» dep chong gep qilghan aghzing hazir qéni? Mana bular sen közge ilmighan xelq emesmu? Emdi chiqip ular bilen soqushup baqqin! — dédi.

39 Shuning bilen Gaal Shekemdikiler bilen chiqip Abimelek bilen soqushushqa bashlidi.

40 Lékin Abimelek uni meghlup qilip qoghlidi; u uning aldidin qachti, shundaqla nurghun yarilan'ghan ademler sheherning derwazisighiche yétiship ketkenidi.

41 Andin Abimelek Arumahda turup qaldi. Zebul bolsa Gaal we uning qérindashlirini qoghlap, ularning Shekemde turushigha yol qoymidi.

42 Etisi *Gaaldikiler* dalagha chiqti; bu xewer Abimelekke yetkende

43 u xelqini élip, ularni üç topqa bölüp, dalada yoshurunup marap turdi; u qarap turuwidi,

Shekem xelqi sheherdin chiqti. U qopup ulargha hujum qildi.

44 Abimelek we uning bilen bolghan birinchi top atlinip sheherning derwazisining aldigha bésip béríp, u yerde turdi; qalghan ikki top étílíp béríp dalada turghan ademlerge hujum qilip ularni qiriwetti.

45 Shu teriqide Abimelek pütün bir kün sheherge hujum qilip, uni élip, uningda turuwatqan xelqni öltürüp, sheherni xaniweyran qilip üstige tuzlarni chéchiwetti.

46 Shekem munaridiki ademlerning hemmisi buni anglap, Bérít dégen butning ibadetxanisidiki qorghán'gha kiriwaldi. □

47 Shekem munaridiki ademler bir yerge yighiliwaptu, dégen xewer Abimelekke yetti.

48 Shuning bilen Abimelek ademlerini élip Zalmon téghigha chiqti; u qoligha paltini élip derexning bir shéxini késip élip, öshnisige qoyup, andin özi bilen bolghan xelqqe: — Méning néme qilghinimni kördünglar, emdi silermu tézdin shundaq qilinglar, — dédi.

49 Buni anglap xelqning herbiri Abimelektek birdin shaxni késip élip, uninggha egiship béríp, shaxlarni qorghanning yénigha döwilep, ot qoyup qorghán we uningda bolghanlarni köydürüwetti. Buning bilen Shekemning munaridiki hemme ademler, jemiý mingche er-ayal öldi.

□ 9:46 «Shekem munaridiki ademler.. buni anglap, Bérít dégen butning ibadetxanisidiki qorghán'gha kiriwaldi» — bu ayetke qarighanda «Shekem munari» Shekem shehiridin ayrim tursa kérek. Mumkinchiligi barki, u «Beyt-Millo» dégen jaygha oxshashtur (9:20-ayette xatirilen'gen lenetni körüng).

50 Andin Abimelek Tebezge bérip, u yerde bargah qurup Tebezke qorshap, hujum qilip uni ishghal qildi.

51 Lékin sheherning otturisida mustehkem bir munnar bar idi; barliq er-ayal, jümlidin sheherning hemme chongliri u yerge qéchip bérip, derwazini ichidin taqap, munarning üstige chiqiwaldi.

52 Abimelek munargha hujum qilip, uningha ot qoyushqa munarning derwazisigha yéqinlashqanda,

53 bir ayal yarghunchaqlarning üstünki téshini Abimelekning béshigha étip uning bash süngikini sunduriwetti. ■

54 Andin Abimelek derhal öz yarighini kötürgüchi yigitni chaqirip uningha: — Qilichingni sughurup méni öltürüwetkin; bolmisa, xelq méning toghramda: «Bir ayal kishi uni öltürüwétiptu» déyishidu, — dédi. Buni anglap yigit uni sanjip öltürüwetti.

55 Andin Israilning adamliri Abimelekning ölginini körüp, ularning hemmisi öz jaylirigha qaytip kétishti.

56 Shundaq qilip Xuda Abimelekning özining yetmish aka-ukisini öltürüp, atisigha qilghan rezillikini uning öz béshigha yandurdi;

57 shuningdek Xuda Shekemning adamliri qilghan barliq yamanliqlirininimu ularning béshigha yandurup chüshürdi. Buning bilen Yerubbaalning oghli Yotam éytqan lenet ularning üstige keldi.

10

Tola we Yairning «hakim» bolushi

¹ Abimelektin kéyin Issakar qebilisidin bolghan Dodoning newrisi, Puahning oghli Tola dégen kishi Israilni qutquzushqa turdi; u Efraimning taghliridiki Shamir dégen jayda turatti;

² u Israilgha yigirme üç yil hakim bolup alemdin ötti we Shamirda depne qilindi.

³ Uningdin kéyin Giléadliq Yair turdi; u Israilgha yigirme ikki yil hakim boldi.

⁴ Uning ottuz oghli bolup, ular ottuz texeyge minip yüretti. Ular ottuz sheherge igidarchiliq qilatti; bu sheherler Giléad yurtida bolup, ta bügün'giche «Yairning kentliri» dep atalmaqta. □

⁵ Yair wapat bolup, Kamonda depne qilindi.

Israilning yene gunahqa pétishi

⁶ Lékin Israillar yene Perwerdigarning neziride rezil bolghanni qilip, Baal bilen Asherah but-lirigha bash urup, shundaqla Suriyening ilahliri, Zidondikilerning ilahliri, Moabning ilahliri, Ammoniy-larning ilahliri we Filistiylerning ilahlirin-ing ibaditige kirip, Perwerdigarni tashlap, uning-gha ibadette bolmidi. □ ■

⁷ Shuning bilen Perwerdigarning ghezipi Israil-gha qozghilip, ularni Filistiylerning we Ammoniy-larning qoligha tashlap berdi. □

□ **10:4** «Yairning kentliri» — yaki «Hawwot-Yair». □ **10:6** «Suriye» — ibraniy tilida «Aram». ■ **10:6** Hak. 2:11; 3:7; 4:1; 6:1

□ **10:7** «... Ammoniylarning qoligha tashlap berdi» — ibraniy tilida «...Ammoniylarning qoligha sétip berdi».

8 Bular bolsa shu yili Israillarni qattiq bésip ezdi; andin ular Jordan deryasining meshriq teripide Amoriylarning zéminidiki Giléadta olturushluq barliq Israil xelqige on sekkiz yilgiche zulum qildi. □

9 Ammoniylar yene Jordan deryasidin ötüp, Yehuda, Binyamin we Efraim jemetige qarshi hujum qildi: shuning bilen pütkül Israil qattiq azablandi.

10 Shuning bilen Israillar Perwerdigargha periyad qilip: — Biz sanga gunah qilduq, öz Xudayimizni tashlap, Baal butlirining qulluqigha kirip kettuq, dédi.

11 Perwerdigar Israillargha: — Men silerni misirliqlardin, Amoriylardin, Ammoniylardin we Filistiylerdin qutquzghan emesmidim?

12 Zidoniylar, Amalekler we Maonlar kélip silerge zulum qilghinida, Manga periyad qilghininglarda silerni ularning qolidin qutquzghan emesmidim?

13 Shundaqtimu, siler yene Méni tashlap, yat ilahlarning qulluqigha kirdinglar. Men silerni emdi qutquzmaymen! ■

14 Emdi bérip özünglar tallighan ilahlargha periyad qilinglar, qiyinchiliqqa qalghan chéghinglarda shular silerni qutquzsun, — dédi.

15 Emma Israillar Perwerdigargha yalwurup: — Biz gunah qilduq! Emdi neziringge néme yaxshi körünse bizge shundaq qilghin, bizni peqet mushu bir qétimla qutquzuwalghaysen! — dédi.

16 Shuning bilen Israil yat ilahlarni öz arisidin

□ **10:8** «... **Jordan deryasining meshriq teripide**» — ibraniy tilida «... Jordan deryasining u teripide». ■ **10:13** Qan. 32:15; Yer. 2:13

chiqirip tashlap, Perwerdigarning ibaditige kirishti; *Perwerdigar* Israilning tartiwatqan azab-oqubetlirini körüp, köngli yérim boldi.

Ghérip ademning serdar bolushi – Yeftah

¹⁷ Shu waqıtta Ammoniylar toplinip Giléadta chédirgah tikti; Israillarmu yighilip kélip Mizpahgha chüshüp chédirgah tikti.

¹⁸ Giléadtiki xelqning chongliri Özara: – Kim Ammoniylar bilen soqushushqa bashlamchi bolsa, u barliq Giléadttikilerge bash bolidu, dédi.■

11

¹ Shu chaghda Giléadliq Yeftah dégen kishi batur palwan idi. U bir pahishe ayalning oghli bolup, Giléadtin törelgenidi. □ ■

² Lékin Giléadning öz ayali uninggha birnechche oghul bala tughup bergenidi; bu ayaldin tughulghan oghulliri chong bolghanda Yeftahni öydin qoghlap: – Sen bashqa xotundin bolghan oghul bolghachqa, atimizning öyidin mirasqa ige bolmaysen, – dédi.

■ **10:18** Hak. 11:6, 9, 10, 11 □ **11:1** «*Yeftah* bir pahishe ayalning oghli bolup, Giléadtin törelgenidi» – Yeftahning atisi Giléad Manassehning newrisi Giléad emes, elwette («Chöl.» 26:29). Lékin u Giléadtikiler arisida ularning chonglirining biri bolsa kérek. «Giléad» (menisi «tashliq rayon») dégen jay xéli burunla shu nam bilen tonulghan (mesilen «Yar.» 31:21). Manassehning newrisi Giléadqa shu yerning namini isim qilip qoyghan oxshaydu; kéyin uning ejdadliri derweqe shu rayonda olturaqlashti. ■ **11:1** Ibr. 11:32

³ Shuning bilan Yeftah qérindashliridin qéchip, Tob dégen zéminda turup qaldi. Shu yerde birmunche bikar telepler Yeftahning etrapigha bir-birlep yighildi. Ular uning bilan kirip-chiqip yüretti.□

⁴ Emma birnechche waqit ötkende Ammoniylar Israil bilan soqushqa chiqti.

⁵ Ammoniylar Israilgha hujum qilghanda Giléadning aqsaqalliri Yeftahni Tob zéminidin élip kelmekchi bolup uning yénigha bard.

⁶ Ular bérip Yeftahqa iltija qilip: — Bizning Ammoniylar bilan urush qilishimiz üçün sen kélip bizge serdar bolup bergin, — dédi.

⁷ Yeftah Giléadning aqsaqallirigha jawaben: — Siler méni öch körüp atamning jemetidin heydiwetkenidintlarghu, emdi béshinglarga balayi'apet chüshkende qandaqsige méning qéshimgha kélip qaldinglar, — dédi.

⁸ Giléadning aqsaqalliri Yeftahqa: — Durus, lékin séni biz bilan bille bérip Ammoniylargha qarshi jeng qilip, Giléadta hemme olturuwatqanlarga bash bolsun dep, qéshinggha kelduq, — dédi.

⁹ Yeftah Giléadning aqsaqalliridin: — Eger siler méni Ammoniylar bilan soqushushqa yandurup barghininglarda, Perwerdigar ularni méning qolumgha tapshursa, men silerge bash bolamdimen? — dep soridi.

¹⁰ Giléadning aqsaqalliri Yeftahqa jawab bérip: — Éytqiningdek qilmisaq, Perwerdigar Özi arimizda guwah bolup höküm chiqarsun! — dédi.

¹¹ Buni anglap Yeftah Giléadning aqsaqalliri bilan

□ **11:3 «... chiqip-kirip yüretti»** — ibranii tilida bu ibare belkim bulangchiliq qilishqa chiqishni körsitishi mumkin.

bardi; xelq uni özlirige hem bash hem serdar qilip tiklidi. Yeftah Mizpahgha barghanda hemme sözlirini Perwerdigarning aldida bayan qildi. □

Yeftahning tarixtin ders bérishi

¹² Andin Yeftah Ammoniylarning padishahigha elchilerni ewetip, uningdin: — Méning zéminimgha bésip kirip, men bilen soqushushqa mende néme heqqing bar idi? — dep soridi.

¹³ Ammoniylarning padishahi Yeftahning elchilirige jawab bérir: — Chünki Israillar Misirdin chiqip kelgende ular Arnon deryasidin tartip *shimaldiki* Yabbok éqinighiche we *gherbte* Jordan deryasighiche méning zéminimni bulap igiliwalghanidi. Emdi sen bu yerlerni tinchliq bilen manga yandurup ber! — dédi.

¹⁴ Yeftah elchilerni Ammoniylarning padishahining qéshigha yene ewetip

¹⁵ uninggha: — Yeftah söz qilip mundaq deydu: «Israil ne Moabning zéminini ne Ammonning zéminini igilimidi, ■

¹⁶ belki ular Misirdin chiqip kelgende chöl-bayawanda méngip Qizil déngizdin ötüp, andin Qadesh dégen jaygha yétip kelgenidi;

¹⁷ shu chaghda Israilliqlar Édom padishahining qéshigha elchiler ewetip: «Zéminliridin késip ötüwélishe ijazet bergeyla» dep soriwidi, Édom padishahi unimighanidi. Shuning bilen ular Moab padishahining qéshigha *iltija bilen* elchilerni

□ **11:11** «...hemme sözlirini **Perwerdigarning aldida bayan qildi**» — bashqa birxil terjimisi: «hemme ishlarni Perwerdigarning aldida yürgüzetti». ■ **11:15** Chöl. 21:13; Qan. 2:9, 19

ewetse, umu qoshulmighanidi. Shu sewebtin Israillar Qadeshte turup qalghan; ■

18 andin ular chöl-bayawan bilen méngip Édom zémini bilen Moab zéminini aylinip ötüp, Moab zéminining sherq teripidin kélip, axirida Arnon deryasining shu qétida chédir tikti. Ular Moabning chégrisi ichige kirmidi; chünki Arnon deryasi Moabning chégrasidur.

19 Andin Israil Amoriylarning padishahi Sihon'gha, yeni Heshbonning padishahining qéshigha elchilerni ewetip: «Bizning zéminlirining ichidin ötüp öz jayimizgha bériwélishimizgha ijazet bergeyla» – dédi. ■

20 Lékin Sihon Israilgha ishench qilalmay, yurtidin ötkili qoymidi; u belki xelqlirining hemmisini yighip, Jahzah dégen jaygha chüshüp chédirgah tikip, Israil bilen urushti.

21 Emma Israilning Xudasi Perwerdigar Sihonni barliq xelqi bilen qoshup Israilning qoligha tapshurdi, Israillar ularni urup qirdi. Andin Israil shu yerde olturushluq Amoriylarning hemme zéminini igilidi.

22 Arnon deryasidin tartip Yabbok éqinighiche, chöl-bayawandin tartip Iordan deryasighiche Amoriylarning pütkül zéminini igilidi. ■

23 Israilning Xudasi Perwerdigar Amoriylarni Öz xelqi bolghan Israilning aldidin qoghlap chiqardi, emdi sen shu yurtqa ige bolmaqchimusen?

24 Séning ilahing Qémosh sanga igiletken yerge özüng ige boldungghu? Shuninggha oxshash Per-

werdigar Xudayimiz aldimizdin heydep chiqiriwetken xelqning yérige bolsa, bizmu shuninggha ige bolimiz.□

25 Emdi sen derweqe Moabning padishahi bolghan Zipporning oghli Balaqtinmu küchlükmu? U qachan Israil bilen tirkeshken yaki Israil bilen jeng qilishqa jür'et qilghan? ■

26 Yene kélip, Israil Heshbon we uninggha qarashliq yéza-qishlaqlarda, Aroer we uninggha qarashliq yéza-qishlaqlarda hemde Arnon deryasining boyidiki barliq sheherlerde üç yüz yil makan tutup olturghan waqitlarda, némishqa siler shu yerlerni qayturuwalmidinglar?□

27 Shunga men sanga gunah qilmidim, belki manga tajawuz qilip, yamanliq qilghuchi sen özüngdursen. Birdinbir adalet chiqarghuchi Perwerdigar Özi бүгүн Israillar bilen Ammoniylarning otturisida höküm chiqarsun!» — dédi.

28 Lékin Ammoniylarning padishahi Yeftahning elchi ewetip éytqan sözlirini tingshimidi.

Yeftahning qesem qilishi

□ **11:24 «Séning ilahing Qémosh sanga igiletken yerge özüng ige boldunghu?»** — Yeftahning «ilahing Qémosh» dégini hergizmu Qémoshni heqiqeten «bir xuda» dep étirap qilghini emes, elwette. U peqet ishlarni Ammoniylarning padishahining közqarishi boyiche bayan qilidu, xalas. 27-ayetni körüng. ■ **11:25** Chöl. 22:2

□ **11:26 «Israil Heshbon ... hemde Arnon deryasining boyidiki barliq sheherlerde üç yüz yil makan tutup olturghan waqitlarda»** — bu «300 yil»ning qandaq hésablan'ghanliqini «qoshumche söz»imizdin körüng.

²⁹ Shu waqitta Perwerdigarning Rohi Yeftahning üstige chüshüp, u *quwwetlinip* Giléad bilen Manassehlarning yurtidin ötüp Giléadtiki Mizpahqa bérip, andin Giléadtiki Mizpahdin Ammoniylar terepke mangdi.

³⁰ Shu chaghda Yeftah Perwerdigargha qesem ichip: — Eger Sen derweqe Ammoniylarni qolumgha tutup berseng,

³¹ undaqta men Ammoniylarning qéshidin tinch-aman yénip kelginimde, öyümning ishididin chiqip manga tunji yoluqqini Perwerdigargha atalghan bolidu, men uni köydürme qurbanliq qilimen, — dédi.□

³² Shuning bilen Yeftah chiqip Ammoniylar bilen soqushqili ular terepke ötti; Perwerdigar ularni uning qoligha tapshurdi.

³³ Shuning bilen u Aroerdin tartip Minnitqiche ularni qattiq urup qirip, yigirme sheherni élip, Abel-Qéramimghichimu yétip bardı. Buning bilen Ammoniylar Israilgha boysunduruldi.

³⁴ Andin Yeftah Mizpahqa qaytip öyige kelgende öz qizi dap chélip ussul oynap uning aldigha körüshkili chiqti. Bu uning yalghuz qizi bolup, uningdin bashqa héch oghul-qizi yoq idi.

³⁵ U uni körgende öz iginlirini yirtip: — Ah, ah, méning qizim! Sen méni intayin yaman halgha chüshürdung, méni derdke chüshürgüchilerdin biri bolup qalding; chünki men Perwerdigargha aghzimni échip, éytqan gépimdin yéniwalalmaymen, —

□ **11:31** «.... öyümning ishididin chiqip manga tunji yoluqqini...» — Yeftahning mushu yerde közde tutqini eslide insan emes, belki birer charpay bolsa kérek.

dédi. □

³⁶ Qizi uninggha: — Ey ata, Perwerdigargha aghzingni échip wede qilghan bolsang, aghzingdin chiqqini boyiche, manga shuni qilghin; chünki Perwerdigar séning dühmenliring bolghan Ammoniylardin intiqamingni élip berdi, — dédi.

³⁷ Andin u atisigha yene: — Méning shu iltimasimni qobul körginki, manga ikki ayliq möhlet berseng; men qiz dostlirim bilen bérip taghlarda yürüp, qizliqim üçün matem tutuwalay, — dédi. □

³⁸ Atisi jawab bérip: — Barghin, dédi. Uninggha ikki ayliq möhlet bérip dalagha ewetti. U bérip, qiz dostlirini élip taghlargha chiqip, ikki ayghiche özining qiz péti qalghinigha ah-zar kötürüp yighlap yürdi.

³⁹ Shundaq boldiki, u ikki aydin kéyin atisining qéshigha yénip kelgende, atisi uning üstige qilghan qesimini beja keltürdi. Bu qiz bolsa héch er kishige yéqinlashmighanidi. Shuning bilen Israilda shundaq bir örp-adet peyda boldiki, □

⁴⁰ her yili Israilning qizliri öydin chiqip Yeftahning qizini töt kün eslep xatirileydighan boldi. □

□ **11:35** «Sen méni intayin yaman halgha chüshürdung, méni derdke chüshürgüchilerdin biri bolup qalding» — ibraniiy tilida: «Sen méni bek peske chüshürdung, méni parakende qilghuchilarning biri bolup chiqting». □ **11:37** «...qizliqim üçün matem

tutuwalay» — démek, öy-ochaqsiz, perzentsiz bolup bu dunyadin kétidighini üçün. □ **11:39** «...atisi *Yeftah* uning üstige qilghan qesimini beja keltürdi» — Yeftah öz qizini qurbanliq qildimu? Yaki bu sözlarning bashqa menisi barmu? «Qoshumche söz»imizde alim-

larning pikirleri toghruluq azraq mulahize yürgüzimiz. □ **11:40** «...Yeftahning qizini töt kün eslep xatirileydighan boldi» — yaki «... Yeftahning qizini töt kün eslep matem tutidighan boldi».

12

Israilda hesetxorluq tüpeylidin jédel peyda bolushi

¹ Lékin Efraimiylar bolsa topliship Zafon terepke ötüp Yeftahqa soal qoyup: — Sen Ammoniylar bilan jeng qilghili barghiningda némishqa bizni bille bérishqa chaqirmaysen? Emdi biz öyüngni özüng bilen qoshup otta köydürüwétimiz, — dédi. □ ■

² Yeftah ulargha jawab béríp: — Men bilen xelqim Ammoniylargha qarshi qattiq jeng qiliwatqanda, silerni chaqirsam, méni ularning qolidin qutquzmidinglar.

³ Silerning kélip méni qutquzmaydighanliqinglarni körüp, jénimni alqinimgha élip qoyup, Ammoniylargha hujum qilishqa atlandim, Perwerdigar ularni qolumgha tapshurdi. Emdi siler némishqa bügün kélip manga hujum qilmaqchisiler? — dédi. □

⁴ Lékin Efraimlar Giléadlarni *haqaretlep*: — Siler i Giléadlar, Efraimning arisida we Manassehning arisida turuwatqan musapirlar, Efraimda turuwatqan qachqunsiler, xalas! — dédi. Shuning bilen Yeftah barliq Giléadtikilerni yighip Efraim bilan soqushti. Ular Efraimlarni urup qirip meglup qildi. □

□ **12:1** «...Zafon terepke ötüp...» — yaki «shimal terepke ötüp...».

■ **12:1** Hak. 8:1 □ **12:3** «...hujum qilishqa atlandim» — ibrabiy tilida «...hujum qilishqa öttüm». Melum bir derya-östengdin ötken bolsa kérek. □ **12:4** «Siler i Giléadlar, Efraimning arisida we Manassehning arisida turuwatqan musapirlar, Efraimda turuwatqan qachqunsiler, xalas!» — Giléadlar eslide Manasseh qebilisidin kélip chiqqanidi.

⁵ Andin Giléadtikiler Iordan deryasining kéchiklrini tosüp, Efraimlarni ötküzmedi. Shundaq boldiki, Efraimliq birer qachqon kéchikke kélip: — Méni ötkili qoyghin, dése Giléadtikiler uningdin: — Sen Efraimiymu? — dep soraytti. U kishi «yaq» dése, □

⁶ ular uninggha: — «Shibolet» dégin! — deytti. Eger u kishi natoghra teleppuz qilip «sibolet» dep jawab bérip qalsa, ular uni tutup Iordan deryasining kéchikining yénida öltürüwétetti. Shu teriqide shu waqitta qiriq ikki mingche Efraimiy öltürüldi. □

⁷ Yeftah alte yil Israilgha hakim boldi. Andin Giléadliq Yeftah alemdin ötüp, Giléad sheherlirining biride depne qilindi.

Ibzanning hakim bolushi

⁸ Uningdin kéyin Beyt-Lehemlik Ibzán Israilgha hakim boldi.

⁹ Uning ottuz oghli, ottuz qizi bolup, ottuz qizini sirtqa erge bérip, sirttin ottuz qizni oghullirigha élip berdi. U yette yilghiche Israilgha hakim boldi. □

¹⁰ Andin Ibzán ölüp, Beyt-Lehemde depne qilindi.

□ **12:5** «Andin Giléadtikiler Iordan deryasining kéchiklrini tosüp, Efraimlarni ötküzmedi» — yaki «Andin Giléadtikiler Efraimning udulidiki Iordan deryasining kéchiklrini tosuwaldi». □ **12:6** «Shibolet» — Bu sözning menisi «éqin» yaki «kelkün» bolup, mushu waqitlarda peqet kéchikke yetken ademlerning teleppuzini sinash üçün ishli tilgen, xalas. Roshenki, Efraimiylar adette «sh»ning teleppuzini chiqaralmaytti. «Sibolet» — buning menisi «bughday bashiqi». □ **12:9** «*Ibzanning* ottuz oghli, ottuz qizi bolup...» — roshenki, Ibzán Yeftahqa oxshimaytti, u köp ayalliq bolghanidi.

Élon we Abdonning hakim bolushi

¹¹ Uningdin kéyin Zebulun qebilisidin bolghan Élon Israilgha hakim bolup, on yil Israilda höküm sürdi.

¹² Andin Zebulun qebilisidin bolghan Élon ölüp, Zebulun zéminidiki Ayjalon dégen jayda depne qilindi.

¹³ Uningdin kéyin Piratonluq Hillelning oghli Abdon Israilgha hakim boldi.

¹⁴ Uning qiriq oghli we ottuz newrisi bar idi. Ular yetmiş éshekke minip mangatti. U Israilgha sekkiz yil hakim boldi. ■

¹⁵ Andin Piratonluq Hillelning oghli Abdon ölüp, Efraim zéminida, Amaleklarning taghliq rayonidiki Piraton dégen jayda depne qilindi.

13*Shimshonning tughulushi*

¹ Lékin Israillar Perwerdigarning neziride yene rezil bolghanni qildi; shuning bilen Perwerdigar ularni qiriq yilghiche Filistiylarning qoligha tashlap qoydi. ■

² Shu chaghda Zoréah dégen jayda, Dan jemetidin bolghan, Manoah isimlik bir kishi bar idi. Uning ayali tughmas bolup, héch balisi yoq idi.

³ Perwerdigarning Perishtisi bu ayalgha ayan bolup uninggha: — Mana, sen tughmas bolghining

üchün bala tughmidig; lékin emdi sen hamilidar bolup bir oghul tughisen.

⁴ Emma sen segek bolup, sharab yaki küchlük haraq ichme, héch napak nersinimu yémigin. ■

⁵ Chünki mana, sen hamilidar bolup bir oghul tughisen. Bu bala anisining qorsiqidiki chaghdin tartip Xudagha atalghan «nazariy» bolidighini üchün, uning béshigha hergiz ustira sélinmisun. U Israilni Filistiylarning qolidin qutquzush ishini bashlaydu, — dédi. □ ■

⁶ Ayal érinig qéshigha bérip, uninggha: — Mana, Xudaning bir adimi yénimgha keldi; uning turqi Xudaning Perishtisidek, intayin dehshetlik iken; lékin men uningdin: «Nedin kelding» dep sorim-idim, umu öz nam-sheripini manga dep bermidi. □

⁷ U manga: — «Mana, sen hamilidar bolup bir oghul tughisen; u bala anisining qorsiqidiki chaghdin tartip ölidighan künigiche Xudagha atalghan bir nazariy bolidighan bolghachqa, emdi sen sharab yaki küchlük haraq ichme we héch napak nersinimu yémigin» dédi, — dédi.

⁸ Buni anglap Manoah Perwerdigargha dua qilip: — Ah Rebbim, Sen bu yerge ewetken Xudaning adimi bizge yene kélip, tughulidighan baligha néme qilishimiz kéreklikini ögitip qoysun, dep iltija

■ **13:4** Chöl. 6:2, 3 □ **13:5** «Nazariy» — Xudaning yoligha alahide atalghan bir kishi. Ular toghruluq «Chöl.» 6-bab we izahatlarni körüng. ■ **13:5** Chöl. 6:5; 1Sam. 1:11 □ **13:6** «Xudaning Perishtisidek» — ayal körgen mushu Perishtining «Xudaning perishtisi» yaki «Perwerdigarning Perishtisi» (démek, Mesih) dégen zatning özi («Tebirler»imizni we keyinki 16-ayetni körüng).

qildi.

⁹ Xuda Manoahning duasini anglidi; ayal étizliqta oltughinida, Xudaning Perishtisi yene uning qéshigha keldi. Emma uning éri Manoah uning qéshida yoq idi.

¹⁰ Andin ayal derhal yügürüp béríp, érige xewer béríp: — Mana, héliqi küni yénimgha kelgen adem manga yene köründi, déwidi,

¹¹ Manoah derhal qopup ayalining keynidin méngip, u ademning qéshigha kélíp: — Bu ayalgha kélíp söz qilghan adem senmu? — dep soriwidi, u jawaben: — Shundaq, mendurmen, dédi.

¹² Manoah uninggha: — Éytqan sözliring beja keltürülgende, bala qaysi teriqide chong qilinishi kérek, u néme ishlarni qilidu? — dep soridi.

¹³ Perwerdigarning Perishtisi Manoahqa jawab béríp: — Men bu ayalgha éytqan nersilerning hemmisidin u hézi bolup özini tartsun;

¹⁴ u üzüm télidin chiqqan héchqandaq nersidin yémisun, sharab yaki küchlük haraq ichmisun, héch napak nersilerdin yémisun; men uninggha barliq emr qilghinimni tutsun, dédi.

¹⁵ Manoah Perwerdigarning Perishtisige: — Iltipat qilip, ketmey tursila, özlirige bir oghlaq teyyarlayli, déwidi,

¹⁶ Perwerdigarning Perishtisi Manoahqa jawab béríp: — Sen Méni tutup qalsangmu, Men néningdin yémeymen; eger sen birer köydürme qurbanliq sunmaqchi bolsang, uni Perwerdigargha atap sunushung kérek, dédi (uning shundaq déyishining sewebi, Manoah uning Perwerdigarning Perishtisi ikenlikini bilmigenidi).

17 Andin Manoah Perwerdigarning Perishtisidin: — Özlirining nam-sheripi némidu? Éytip bergen bolsila, sözliri emelge ashurulghinida, silige hörmitimizni bildürettuq, — dédi.

18 Perwerdigarning Perishtisi uninggha jawaben: — Namimni sorap qaldingghu? Méning namim karamet tilsimattur, — dédi.□

19 Shuning bilen Manoah oghlaq bilen ashliq hediyesini élip bérip uni qoram tashning üstide Perwerdigargha atap sundi. Perwerdigarning Perishtisi ularning köz aldida ajayip karamet bir ishni qilip körsetti; Manoah we ayali qarap turdi.

20 Shundaq boldiki, ot yalquni qurban'gahtin asman'gha kötürülgende, Perwerdigarning Perishtisimu qurban'gahtin chiqqan ot yalquni ichide yuqirigha chiqip ketti. Manoah bilen ayali buni körüp, özlirini yerge tashlap yüzlirini yerge yéqip düm yatti.

21 Shuningdin kéyin Perwerdigarning Perishtisi Manoahqa we uning ayaligha qayta körünmidi. Manoah shu waqitta uning Perwerdigarning Perishtisi ikenlikini bildi.

22 Andin Manoah ayaligha: — Mana, biz choqum ölimiz, chünki biz Xudani körduq! — dédi.■

23 Lékin ayali uninggha jawab bérip: — Eger Perwerdigar bizni öltürüshke layiq körgen bolsa, undaқта u köydürme qurbanliq bilen ashliq hediye ni

□ **13:18** «Namimni sorap qaldingghu? Méning namim karamet tilsimattur» — Manoah öz duasigha jawaben kelgen Perwerdigarning Perishtisini insan dep oylaydu. «Karamet tilsimat» dégen mushu süpet ibraniy tilida («pele») peqet Xudaning Özini yaki uning qilghan ishlerini süpetlesh üçün ishli tilidu. ■ **13:22** Mis. 33:20; Qan. 5:26; Hak. 6:22, 23

qolimizdin qobul qilmighan bolatti, bu ishnimu k rsetmigen bolatti we shundaqla bundaq s zlerni bizge  ytmighan bolatti, — d di.

²⁴ Shu ishtin keyin ayal bir oghul tughdi, uning ismini Shimshon qoydi. Bu bala  s p, chong boldi we Perwerdigar uni beriketlidi. □ ■

²⁵ Zor ah bilen Eshtaolning otturisdiki Mahaneh-Danda Perwerdigarning Rohi uninggha  z tesirini k rsitishke bashlidi. □

14

Shimshonning Filistiy bir qizni emrige almaqchi bolushi

¹ Bir waqıtta, Shimshon Timnahqa ch sh p, u yerde bir qizni k rdi; u Filistiy qizliridin biri idi. □

² U shu yerdin chiqip ata-anisining y nigha qaytip: — Men Timnahda Filistiy qizliridin birini k rd m, uni manga xotunluqqa  lip b ringlar, — d di.

³ Biraq ata-anisi uninggha: — Q rindashliringning qizlirining ichide yaki bizning p tk l qowmimizning arisidin sanga bir qiz chiqmasmu? N mishqa xetnisiz bolghan Filistiylarning q shigha b rip, ulardin xotun almaqchi bolisen? — d di; emma Shimshon atisigha: — Uni manga  lip bergin, ch nki u manga bek yaqti, — d di. □

□ **13:24** «Shimshon» — «quyashtek (k chl k)» yaki «roshen, parliq adem». ■ **13:24** Ibr. 11:32 □ **13:25** «Mahaneh-Dan» — yaki «Danning bargahi». □ **14:1** «Timnah» — yaki «Timnatah». □ **14:3** «bizning p tk l qowmimizning arisidin...» — ibranij tilida «m ning p tk l qowmim arisidin...».

⁴ Uning ata-anisi bu ishning Perwerdigar teripidin bolghinini bilmidi. Chünki Filistiylar shu chaghda Israil üstidin höküm sürüp turghan bolghachqa, U Filistiylarğa taqabil turushqa purset yaratmaqchi idi. □

⁵ Emdi Shimshon ata-anisi bilen Timnahqa chüshti; ular Timnahdiki üzümzarliqlarğa yétip kelgende, mana bir yash shir hörkirigen péti uningha étildi.

⁶ Shuan Perwerdigarning Rohi uning üstige chüshüp, u qolida héchnéme bolmighan halette shirni tutup, uni oghlaqni yirtqandek yirtip titma-titma qiliwetti. Lékin u bu ishni ata-anisigha démidi. □

⁷ Andin u *Timnahqa* chüshüp, u qiz bilen paranglashti, u qiz Shimshon'gha bek yarap ketti.

⁸ Birmezgildin kéyin u qizni élip kélish üçün qayta barghanda, shirning ölükini körüp baqay dep yoldin burulup qariwidi, mana shirning iskitining ichide bir top hesel heriliri bilen hesel turatti.

⁹ U heseldin ochumigha élip yep mangdi; ata-anisining yénigha kelgende, ularghimu berdi,

□ **14:4** «...yaratmaqchi **idi**» — ibraniy tilidiki mushu söz adette «izdimekchi idi» dégenni bildüridu. Mumkinchiliki barki, Xudaning Rohi Shimshonni tézrek Filistiylarğa hujum qilishqa qozghighini bilen, lékin u Xudaning Rohining shu türtkisige téxiche étiwar qilmaywatatti. □ **14:6** «**Lékin Shimshon** bu ishni ata-anisigha démidi» — Shimshon «nazariy» bolghachqa, héchqandaq üzümdin bolghan nersini yémesliki kérek idi. Shunga Shimshon üzümzarliq bilen mangmay, ata-anisidin ayrilip mangghan bolsa kérek. Lékin ata-anisi «nazariy» bolmighachqa üzümzarliqtin udul ölse bolatti. Shu sewebtin Shimshonning ata-anisi uning shirni öltürginini bilmidi.

ularmu yédi, lékin özining heselni shirning iskilitining ichidin élip kelginini ulargha démidi.

¹⁰ Uning atisi *uninggha hemrah bolup* chüshüp qizning öyige keldi, u yerde Shimshon bir ziyapet berdi, chünki burundinla toy qilidighan yigitler shundaq qilidighan resm-qaide bar idi.

¹¹ Ular Shimshonni körüp, uninggha hemrah bolushqa ottuz yigitni tépip keldi; ular uninggha hemrah boldi. □

¹² Shimshon ulargha: — Men silerdin bir tépishmaq soray, eger siler ziyaret qilinidighan yette kün ichide uning menisini manga dep bérelisenglar, men silerge ottuz dane kanap köyneq bilen ottuz yürüş égin bérimen;

¹³ eger uni yéship bérelmisenglar, siler manga ottuz dane kanap köyneq bilen ottuz yürüş égin béringlar, — dédi. Ular uninggha: — Maqul, undaq bolsa tépishmiqingni éytqin, qéni anglayli, — dédi.

¹⁴ U ulargha: — Yéyilidighini yégüchining ichidin chiqti; tatliq küchtünggürning ichidin chiqti, *bu néme?* — dédi. Ular üç kün'giche bu tépishmaqni tapalmidi.

¹⁵ Yettinchi küni shundaq boldiki, ular Shimshonning ayalining qéshigha bérip: — Sen éringni aldapsiylap, tépishmaqning menisini bizge éytip bérishke maqul qilghin; bolmisa séni atangning öyi bilen qoshup köydürüwétimiz. Siler bizni yoqsul qilishqa bu yerge chaqirghanmu?! — dédi. □

¹⁶ Shimshonning ayali uning aldida yiglap tu-

□ **14:11** «...ottuz **yigitni tépip keldi**» — shimshunning toyida uninggha hemrah bolushqa chaqirghan bolsa kérek. □ **14:15** «**yettinchi küni...**» — bezi kona köchürmilerde «tötinchi küni...» déyilidu.

rup: — Sen manga öch, méni peqet söymeysen; sen méning qowmimning baliliridin bir tépishmaqni soriding, emma manga menisini éytip bermid-ing, dep yighlighili turdi. Shimshon uninggha jawaben: — Mana, men uni ata-anamghimu dep bermigen tursam, sanga dep béremdim? — dédi.

¹⁷ Ziyapet ötküzülgen yette künide u éring aldida yighlapla yürdi. Shundaq boldiki, yettinchi küni bolghanda ayali uni qistap turuwalghachqa, uninggha tépishmaqning menisini éytip berdi. Andin ayal bérip öz xelqining ademlirige tépishmaqning menisini dep berdi. □

¹⁸ Shuning bilen yettinchi küni kün patmasta, shehning ademliiri uninggha jawab bérip: — Hese-dinmu tatliqi barmu? Shirdinmu küchtünggüri barmu? — dédi.

U ulargha jawab bérip: — Eger siler méning inikim bilen yer aghdurmighan bolsanglar, tépishmiqimni hergiz tapalmayttinglar! — dédi.

¹⁹ U waqitta Perwerdigarning Rohi uning üstige chüshti; u Ashkélon'gha chüshüp, Ashkélondikilerdin ottuz kishini öltürüp, ulardin olja élip, oljidin iginlerni élip kélip, tépishmaqning menisini yéship bergenlerge berdi. Shuningdek Shimshonning ghezipi kélip, ata-anisining öyige yénip ketti. □

²⁰ Andin Shimshonning ayali Shimshonning hem-

□ **14:17** «Ziyapet ötküzülgen yette künide u éring aldida yighlapla yürdi» — yaki «Ziyapet ötküzülgen yette künlük ziyapetning qalghan waqtida u uninggha (Shimshon'gha) éshiliwélip yighlapla turdi». □ **14:19** «Ashkélon» — Filistiylerning chong bir shehiri.

rahliridin qoldash bolghan yigitke tewe qilindi. □

15

Shimshonning Filistiylar bilen qarshilishishqa bashlishi

¹ Emma birnechche waqit ötüp bughday orush mezgili kelgende shundaq boldiki, Shimshon bir oghlaqni élip öz ayalining öyige bérip: «Men xotunumning qéshigha uning hujrisigha kirimen» dédi. Lékin ayalining atisi uni ichkirige kirishige yol qoymidi.

² Quéynatisi uninggha: — Men heqiqeten sizni uninggha mutleq öch bolup ketti, dep oylidim; shunga men uni sizning qoldishingizgha bériwetkenidim. Halbuki, uning kichik singlisi uningdin téximu chirayliqqu? Uning ornigha shuni alghan bolsingiz! — dédi. □

³ Emma Shimshon ulargha: — Emdi men bu qétim Filistiylerge ziyan yetküzsem, manga gunah bolmaydu! — dédi.

⁴ Shuni dep Shimshon bérip üç yüz chilbörini tutup kélip, otqashlarni teyyarlap, chilbörilerni jüplep quyruqlirini bir-birige chétip, ikki quyriqining otturisigha birdin otqashni asti; □

□ **14:20** «qoldash bolghan yigitke...» — yaki «özige aghine qilghan yigitke». □ **15:2** «...uni **sizning qoldishingizgha bériwetkenidim**» — yaki «uni sining aghinengge bériwetkenidim».

□ **15:4** «**üch yüz chilböre**» — bezi terjimilerde «üch yüz tülke» déyilidu. Lékin chilböriler top bolup yürgechke, azraq göshni yemchük qilish bilen ularni tutiwélish tülkilerni tutuwélishdin köp asan bolidu.

⁵ otqashlarga ot yéqip chilbörilerni élip bérip, Filistiyelarning étizdiki ormighan ziraetlirige qoyup berdi. Shuning bilen u dôwe-dôwe öñchilerni, orulmighan ziraetlerni, shundaqla zeytun baghlirini köydürüwetti. □

⁶ Filistiyeler buni körüp: Buni kim qildi, — dep sorisa, xelq jawab bérip: — Timnahliq ademning küy'oghli Shimshon qildi; qéynatisi uning ayalini uning qoldishigha bériwetkini üchün shundaq qildi, — dédi. Shuning bilen Filistiyeler chiqip, u ayal bilen atisini otta köydürüwetti.

⁷ Shimshon ulargha: — Siler shundaq qilghinlar üchün, men silerdin intiqam almay boldi qilmaymen, — dédi.

⁸ Shuning bilen Shimshon ularni qir-chap qilip qetl qiliwetti; andin u bérip Étam qoram téshining öngkiride turdi. □

⁹ U waqitta Filistiyeler chiqip, Yehuda yurtida chédir tikip, Léhi dégen jayda yéyildi. □

¹⁰ Yehudalar bolsa: — Némishqa bizge hujum qilmaqchi bolisiler? — déwidi, ular jawab bérip: — Biz Shimshonni tutup baghlap, u bizge qandaq qilghan bolsa, bizmu uninggha shundaq qilimiz, dep chiqtuq, — dédi.

¹¹ Shuning bilen Yehuda yurtidiki üch ming kishi Étam qoram téshining öngkirige chüshüp, Shimshon'gha: — Sen Filistiyelarning üstimizdin

□ **15:5** «étizdiki **ormighan ziraetliri**» — ibraniy tilida «étizdiki öre turghan ziraetliri» — démek, pishay dep qalghan ziraetler. □ **15:8**

«**Shimshon ularni qir-chap qilip qetl qiliwetti**» — ibraniy tilida «Shimshon ularni yota we pachaqlirigha urup, ularni öltürüwetti».

□ **15:9** «**Léhi dégen jayda yéyildi**» — yaki «Léhi dégen jayda jengge sep tüzdi».

höküm sürüwatqinini bilmemsen? Shuni bilip turup, sen némishqa bizge shundaq qilding? — dédi. U ulargha: — Ular manga qilghandek, menmu ulargha qildim, dep jawab berdi.

¹² Ular uninggha: — Biz séni baghlap Filistiylerning qoligha tapshurup bérish üçün kelduq, déwidi, Shimshon ulargha: — «Biz özimiz sangha hujum qilip öltürmeymiz», dep manga qesem qilinglar, dédi.

¹³ Ular uninggha: — Séni öltürmeymiz; peqet séni ching baghlap, ularning qoligha tapshurup bérimiz; hergiz ölümge mehkum qilmaymiz, dep jawab berdi. Shuni dep ular ikki yéngi arghamcha bilen uni baghlap, qoram tashning üstidin élip mangdi.

¹⁴ U Léhige kelgende, Filistiylar warqirashqiniche uning aldigha yügürüshüp keldi. Emma Perwerdigarning Rohi uning üstige chüshüp, qollirini baghligan arghamchilar ot tutashqan kendir yiptek üzülüp, tügüchler qolliridin yéshilip ketti.

¹⁵ Andin u éshekning yéngi bir éngék söngikini körüp, qolini uzitipla élip, uning bilen ming ademni urup öltürdi.□

¹⁶ Shimshon: —

«Éshekning bir éngék söngiki bilen ademlerni öltürüp,

Ularni döwe-döwe qiliwettim,

Éshekning bir éngék söngiki bilen ming ademni

□ **15:15** «u éshekning yéngi **bir éngék söngikini körüp...**» — kona söngék bolghan bolsa, chürüklükidin asanla sunup ketken bolatti.

öltürdüm!» — dédi.□

¹⁷ Bularni dep éshekning éngək söngikini tashliwetti. Shuningdek u shu jaygha «Ramot-Léhi» dep nam qoydi.□

¹⁸ U intayin ussap Perwerdigargha peryad qilip: — Sen Öz qulungning qoli bilen bunche chong nusretni barliqqa keltürdüng, emdi men hazir us-suzluqtin ölüp, xetnisizlarning qoligha chüshüp qalarmenmu? — dédi.■

¹⁹ Shuning bilen Xuda léhidiki azgalni yardi, su uningdin urghup chiqti. Shimshon ichip, rohi urghup jan kirdi. Bu sewebtin bu *bulaqqa* «En-Hakkore» dep nam qoyuldi; ta bügün'giche u Léhida bar.□

²⁰ Shimshon Filistiylarning dewride yigirme yil-giche Israilgha hakim boldi.□

16

Shimshonning meghlup bolushi

¹ Andin Shimshon Gazagha bardı, u u yerde bir pahishe ayalni körüp, kirip uning bilen yéqinchiliq qildi.

□ **15:16** «Ularnı **döwe-döwe qiliwettim**» — yaki «Ularnı ikki döwe qiliwettim». Bu shéirdin qarighanda, Shimshon ikki yaki uningdin köp qétim Filistiylar bilen soqushqan bolushi mumkin. □ **15:17** «**Ramot-Léhi**» — «Léhining égziligi». ■ **15:18** 1Sam. 17:26, 36; 2Sam. 1:2 □ **15:19** «**En-Haqqore**» — «perjad kötürgüchining buliqi». □ **15:20** «**Shimshon yigirme yilgiche Israilgha hakim boldi**» — Shimshonning hakim bolghan waqti belkim Abimelek we Yeftahning höküm sürgen waqitliri bilen zamandash bolsa kérek; u Pelestinning gherbide, ular sherq we shimalida höküm süretti.

² Lékin Gazaliqlar birsining: — Shimshon bu yerge keldi, déginini anglap, *sheherni* qorshap, kéchiche sheherning qowuqida ün chiqarmay marap turdi we: Ete tang yorughanda uni öltürimiz, — déyishti.

³ Shimshon yérim kéchigiche yatti; andin ornidin turup sheher qowuqining ikki qanitini tutup, uni ikki késhiki we baldaq-taqiqi bilen qoshup, biraqta qomurup, öshnisige artip Hébronning udu-lidiki taghqa élip chiqip ketti. □

⁴ Kéyin u Sorek jilghisida olturushluq Dililah isimlik bir ayalni körüp, uninggha ashiiq bolup qaldi.

⁵ Buni bilip Filistiylerning emirliri u ayalning qéshigha bérip uninggha: — Sen uni aldap, uning küchtünggürlükining zadi nedin bolghanliqini kolap sorap, bizning qandaq qilsaq uni yéngelaydighanliqimizni, uni baghlap boysunduralaydighanliqimizni éytip berseng, biz herbirimiz sanga bir ming bir yüz kümüsh tengge bérimiz, — dédi.

⁶ Shuning bilen Dililah Shimshondin: — Sen küchtünggürlüküngning zadi nedin bolghanliqini, shundaqla qandaq qilghanda séni baghlap boysundurghili bolidighanliqini éytip bergin! — dédi.

⁷ Shimshon uninggha jawaben: — Ademler méni yette tal qurutulmighan yéngi ya kirichi bilen baghlisa, men ajizlap bashqa ademlerde bolup

□ **16:3 «Hébronning udu-lidiki tagh»** — belkim Gazadin 40 kilométer yiraqliqta idi.

qalimen, — dédi.□

⁸ Shuning bilan Filistiyning emirliri yette tal qurutulmighan yéngi ya kirichini élip kélip, bu ayalgha bériwidi, u bu kirichler bilen uni baghlap qoydi

⁹ (Dililah birnechche ademni hujrida paylap turushqa yoshurup qoyghanidi). U Shimshon'gha: — Ey Shimshon, Filistiyler séni tutqili keldi! — dédi. U qopup kirichlerni chige shoyna otta köyüp üzülüp ketkendek üzüwetti. Shuning bilen uning küchtünggürlükining siri ashkarilanmidi.

¹⁰ Buni körüp Dililah Shimshon'gha: — Mana, sen méni aldap, manga yalghan éytipsen! Emdi manga séni néme bilen baghlisa bolidighanliqini éytip bergin, — dédi.□

¹¹ U jawap bérip: — Ademler méni héch ishletmigen yéngi arghamcha bilen baghlisa, men ajizlap bashqa ademlerde bolup qalimen, — dédi.

¹² Shuning bilen Dililah yéngi arghamcha élip kélip, uni baghlap: — Ey Shimshon, Filistiyler séni tutqili keldi! — dédi (eslide birnechche adem

□ **16:7 «Ademler méni yette tal qurutulmighan yéngi ya kirichi bilen baghlisa...»** — Shimshon nazariy bolghachqa, «yéngi ya kirichliri» eslide ölük haywanning jesitidin élinidighini üçün uningha nisbeten «napak» hésablinatti. Uning gépi yalghan bolghini bilen, heqiqetke yéqin idi; uning küchtünggürlüki uning nazariy bolghanliqidin bolghan. Uning «yéngi» (bashqilar ishletmigen) déyishining sewebi «Birsi méni shundaq yéngi kirichler bilen baghlisa, kirichlerning méni napak qilish tesiri azraq bolidu» dep oylighinidin bolsa kérek. □ **16:10 «Mana, sen méni aldap, manga yalghan éytipsen! ...»** — roshenki, «paylap olturghuchilar» baghlash usulining netijisini kütüp özliri yoshurun'ghan yerdin chiqmidi. Shimshon öyde Dililah bilen ikkimizla bar, dep oylaydu.

hujrida yoshurunup, uni paylap turushqanidi). Lékin Shimshon öz qolidiki arghamchilarni yipni üzgendek üzüp tashlidi.

¹³ Buni körüp Dililah Shimshon'gha: — Sen hazirghiche méni aldapsen, manga yalghan éytipsen; emdi manga séni néme bilen baghlisa bolidighanliqini éytip bergin, — dédi. U jawap bérip: — Sen méning béshimdiki yette örüm chachni dukandiki örüş yip bilen qoshup örüp qoysangla bolidu, — dédi.□

¹⁴ Shuning bilen *Shimshon uxlighanda u uning béshidiki yette tal chachni örüş yip bilen qoshup örüp*, qozuqqa baghlap qoyup uninggha: — Ey Shimshon, Filistiylér séni tutqili keldi! — dédi. Shimshon uyqudin oyghinip, örüş yip bilen qozuqni biraqla tartip yuliwetti.□

¹⁵ Andin ayal uninggha: — Manga könglüng yoq turup, qandaqsige sanga ashıq boldum, deysen? Sen méni üç qétim aldap, küchtünggürlüküngning nedin bolghanliqini manga éytip bermidingghu, — dédi.

¹⁶ Uning herkünı sözliri bilen uni qıstashliri we yalwurushliri bilen Shimshonning ölgüdek ichi pushti we shundaq boldiki,

¹⁷ u könglidiki sirini qoymay uninggha ashkara qilip: — Men anamning qorsiqidiki chaghdin tartip Xudagha atilip nazariy bolghinim üçün, béshimgha hergiz ustira sélinip baqmighan; eger

□ **16:13** «dukandiki örüş yip bilen» — yaki «dukandiki teg yipi bilen», yeni toqulmilarning boyigha tartilghan yipi bilen.

□ **16:14** «Shimshon uxlighanda u uning béshidiki yette tal chachni örüş yip bilen qoshup örüp...» — mushu sözlerni kona grék nusxisidin alduq.

méning chéchim chüshürüwétilse, küchüm mendin kétép, men ajizlap bashqa ademlerdek bolup qalimen, — dédi.

¹⁸ Dililah uning öziğe könglidiki hemme sirini dep berginini körüp, Filistiylerning emirlirini charqirip kélishe adem mangdurup: — «Bu qétim siler yene bir chiqinglar, chünki Shimshon könglidiki hemme sirni manga ashkara qildi» dédi. Shuning bilen Filistiylerning emirliri qollirigha kümüshlerni élip, uning qéshigha chiqti.

¹⁹ Andin Dililah uni öz yotisigha yatquzup, uxlitip qoyup, bir ademni chaqirip kirip uning béshidiki yette örüm chachni chüshürüwetti; shundaq qilip u Shimshonning bozek qilinishini bashlighuchi boldi. Shimshon küchidin ketkenidi.

²⁰ U: — Ey Shimshon, Filistiylér séni tutqili keldi! — déwidi, u uyqudin oyghinip: — Men ornumdin turup, ilgiriki birqanche qétimqidek, boshinip kétémen, dep oylidi. Lékin u Perwerdigarning özidin ketkinini bilmeytti.

²¹ Shuning bilen, Filistiylér uni tutuwélip, közlrini oyup, Gazagha élip chüshüp, uni mis zenjirler bilen baghlap, zindanda un tartishqa saldi. □

²² Lékin béshidiki chüshürüwétilgen chéchi yene ösüshke bashlidi.

Shimshonning shereplik halda ölüshi we depne qilinishi

²³ Kéyin, Filistiylerning emirliri öz ilahi bolghan Dagon üçün chong bir qurbanliq ötküzüshke hem

□ **16:21 «uni mis zenjirler bilen baghlap, zindanda un tartishqa saldi»** — un tartish adette ayal kishining ishi idi.

tebriklep shadlinishqa yigildi. Chunki ular: — Mana, ilahimiz dushminimiz bolghan Shimshonni qolimizga tapshurup berdi, — deyshti.

²⁴ Xelq Shimshonni korgende, oz ilahini danglap: — Ilahimiz bolsa, yurtimizni weyran qilghuchini, ademlirimizni kop olturgen dushminimizni qolimizga chushurup berdi! — deyshti.

²⁵ Ular taza shad-xuramliq keypige chomup: — Shimshon kelturulsun, u bizge bir oyun korsitip bersun, deyshti; ular Shimshonni zindandin elip chiqti. U ularning aldida oyun korsetti. Emdi ular uni ikki tuwrükning otturisida toxtitip qoyghanidi.

²⁶ Shuning bilen Shimshon qolini tutup turghan yigitke: — Meni qoyuwet, oyni koturup turghan tuwrüklerni silap, ulargha yoliniwalghili qoyghaysen, — dedi.

²⁷ U chaghda oy er-ayallar bilen liq tolghanidi, Filistiyerning emirlirining hemmisimu shu yerde idi; ogzidimu Shimshonning korsitawatqan oyunini korüwatqan texminen uch mingche er-ayal bar idi.

²⁸ Shimshon Perwerdigargha nida qilip: — Ey Reb Perwerdigar, meni yad qilip peqet mushu bir qetim manga kuch ata qilghaysen; i Xuda, shuning bilen ikki kozümnning intiqamini Filistiylerdin bir yolila alghuzghaysen! — dedi.■

²⁹ Shimshon shularni dep oyni koturup turghan otturidiki ikki tuwrükni tutuwaldi; birini ong qoli bilen, yene birini sol qoli bilen tutup, ulargha tayinip turdi.

³⁰ Andin: «Filistiyer bilen birlikte olup ketsem!» dep bedinini egip kuchini yighip ittiriwidi, oy örölüp, u yerdiki emirler bilen barliq xelqning

üstige chüshti. Buning bilen öz ölümi bilen öltürgen ademler uning tirik waqtida öltürgenliridin köp boldi.

³¹ Andin kéyin uning qérindashliri we atisining barliq jemeti chüshüp, uni kötürüp, Zoréah bilen Eshtaolning otturisigha élip bérip, atisi Manoahn-ning qebriside depne qildi. U yigirme yil Israilgha hakim bolghanidi.

17

Israillarning butpereslik yoligha kirishi

¹ Efraimning taghlirida Mikah isimlik bir kishi bar idi.

² U anisigha: — Séning héliqi bir ming bir yüz kümüş tenggeng oghrilap kétilgenidi; sen tenggilerni qarghiding we buni manga dep berding. Mana, kümüş mende, uni men alghandim, déwidi, anisi: — Ey oghlum, Perwerdigar séni beriketligey!, — dédi.□

³ Mikah bu bir ming bir yüz kümüş tenggini anisigha yandurup berdi. Anisi: — Men eslide bu pulni sen oghlumni dep Perwerdigargha béghishlap, uning bilen oyma but we quyma but yasashqa atiwetkenidim; emdi yenila sanga bérey, dédi.

⁴ Lékin Mikah kümüşni anisigha qayturup berdi; anisi uningdin ikki yüz kümüş tenggini élip bir

□ **17:2** «...tenggilerni **qarghiding...**» — qarghashning mez-muni belkim «Bu pul beriketlik bolmisun, alghuchi kishige palaket chüshürsun» dégendek bolsa kérek. «...we **buni manga dep berding**» — ibraniy tilida: «...we méning qulaqlirimgha sözliding».

zergerge bérip, bir oyma but bilen bir quyma but yasatti; ular Mikahning öyige qoyup qoyuldi. □

⁵ Mikah dégen bu kishi eslide bir butxana peyda qilghan, shuningdek özige bir efod bilen birnechche «terafim»ni yasighanidi; andin öz oghulliridin birini kahinliqqa mexsus teyinlep, uni özige kahin qildi. □

⁶ Shu künlerde Israilda héch padishah bolmidi; herkim öz neziride yaxshi körün'genni qilatti. □ ■

Mikahning bir Lawiyni «kahin bolush»qa yallishi

⁷ Yehuda jemetining tewesidiki Beyt-Lehemde Lawiy qebilisidin bolghan bir yigit bar idi; u shu yerde musafir bolup turup qalghanidi. □

□ **17:4** «...anisi **uningdin ikki yüz kümüş tenggini élip bir zergerge bérip, bir oyma but bilen bir quyma but yasatti...**» — mushu sózdin qarighanda, apisi niyitidin yénip, pulning bir qismini özide qaldurghanidi. □ **17:5** «efod» — «efod» toghruluq 8:27 we izahatini körüng. «Efod» eslide bash kahin kiyidighan alahide birxil kiyim idi. U toghruluq «Mis.» 28:5-30 we izahatirini körüng. «**terafim**» — ibraniy tilidiki söz bolup, «öy butliri» dégenni bildüridu. Bu butlar qolda kötürgüdek kichik bolup, adette kümüshtin yasilatti. Qedimki waqitlardiki bezi butperes jemiyetlerde «terafim»gha ige bolghan adem öyning barliq teelluqatining igisi, xojayini dep hésablinatti. «... **öz oghulliridin birini kahinliqqa mexsus teyinlep, uni özige kahin qildi**» — peqet Harunning ewladlirila kahin bolushqa hoquqluq idi. □ **17:6** «**Shu künlerde Israilda héch padishah bolmidi; herkim öz neziride yaxshi körün'genni qilatti**» — mushu sözler, shübhisizki, Xudaning waqti kelgende Israilgha Özi padishah teyinlesh meqsitide bolghanliqini körsitidu. ■ **17:6** Hak. 18:1; 21:25 □ **17:7** «**Yehuda jemetining tewesidiki Beyt-Lehem**» — Beyt-Lehem Lawiylargha békitilgen sheherlerdin emes idi. Bu kishining shu yerge némige barghini éniq emes.

⁸ Bu yigit bir jay tépip turay dep, Yehudalarning yurtidiki Beyt-Lehem shehiridin chiqti. U seper qilib, Efraim taghliqigha, Mikahning öyige kélip chüshti.

⁹ Mikah uningdin: — Qeyerdin kelding, dep soriwidi, u uninggha jawaben: — Men Yehudalarning yurtidiki Beyt-Lehemlik bir Lawiyman, bir jay tépip turay dep chiqtim, — dédi.

¹⁰ Mikah uninggha: — Undaq bolsa men bilen turup, manga hem ata hem kahin bolup bergin; men sanga her yili on kümüş tengge, bir yürüş égin we kündilik yémek-ichmikingni bérey, — dédi. Buni anglap Lawiy kishi uningkige kirdi.

¹¹ Lawiy u kishi bilen turushqa razi boldi; yigit shu kishige öz oghulliridin biridek bolup qaldi.

¹² Andin Mikah bu Lawiy kishini *kahinliqqa* mexsus teyinlidi. Shuning bilen *Lawiy* yigit uninggha kahin bolup, Mikahning öyide turup qaldi. □

¹³ Andin Mikah: — Bir Lawiy kishi manga kahin bolghini üçün, Perwerdigarning manga yaxshiliq qilidighinini bilimen, — dédi. □

□ **17:12 «Mikah bu Lawiy kishini kahinliqqa mexsus teyinlidi»** — ibraniy tilida: «Mikah bu Lawiy kishining qolini toldurdi». Bu söz mushu yerde ikki bisliqtur — (1) u Mikahning qolini mexsus kahinliq wezipisi bilen «toldurdi» we (2) (hejwiyy jehettin) pul bilen toldurdi. «Shuning **bilen Lawiy yigit uninggha kahin bolup, Mikahning öyide turup qaldi**» — peqet Harunning ewladlirila kahin bolushqa hoquqluq idi; bashqa Lawiyarning kahin bolush hoquqi yoqtur, elwette. □ **17:13 «Bir Lawiy kishi manga kahin bolghini üçün, Perwerdigarning manga yaxshiliq qilidighinini bilimen»** — démisekmu, bu sözler pütünley xurapiy bir közqarash, elwette. 18-babta sözlerning xataliqi chiqip turidu.

18

Dan qebilisining özliri üçün bir miras jayni tépishi

¹ Shu künlerde Israilda héch padishah bolmidi; shundaqla shu künlerde Danlarning qebilisi özlirige olturaqlishish üçün jay izdewatqanidi, chünki shu kün'giche ular Israil qebililiri arisida chek tashlinip békitilgen miras zémin'gha érishmigenidi. □ ■

² Shuning bilen Danlar pütkül jemetidin Zoréah we Eshtaolda olturushluq besh palwanni zéminni charlap kélishke ewetti we ulargha tapilap: — Siler béríp zéminni charlap kélinglar, dédi. Ular seper qilip Efraim taghliq yurtigha kélip Mikahn-ing öyige chüshüp u yerde qondi.

³ Ular Mikahnning öyining yénida turghinida Lawiy yigitning awazini tonup, uning qéshigha kirip uningdin: — Séni kim bu jaygha élip keldi? Bu yerde néme ish qilisen? Bu jayda némige érishting? — dep soridi. □

⁴ U ulargha jawaben: — Mikah manga mundaq-mundaq qilip, méni yallap özige kahin qildi, dédi.

⁵ Buni anglap ular uninggha: — Undaq bolsa bizning mangghan sepirimizning ongushluq bolidighan-bolmaydighanliqini bilmikimiz üçün, Xudadin sorap bergin, — dédi.

□ **18:1** «Shu künlerde Danlarning qebilisi özlirige olturaqlishish üçün jay izdewatqanidi» — «Yeshua» 19:40-48de bu ishlar bayan qilinidu. Shu ayetlerdin qarighanda: «чек ташлинip бékитилген мирас зéмин'gha érishmigenidi» dégenning menisi «...toluq érishelmigenidi» dégendek bolsa kérek. ■ **18:1** Hak. 17:6; 21:25 □ **18:3** «Lawiy yigitning awazini tonup...» — yaki «Lawiy yigitning teleppuzini tonup...».

⁶ Kahin ulargha: — Xatirjem bériwéringlar. Mangghan yolunglar Perwerdigarning aldididur, — dédi.□

⁷ Shuning bilen bu besh adem chiqip, Laish dégen jaygha yétip keldi. Ular u yerdiki xelqning tinch-aman yashawatqinini, turmushining Zidoniylarning örp-adetliri boyiche ikenlikini, xatirjemlik we rahet ichide turuwatqinini kördi; shu zéminda ularni xar qilghuchi héchqandaq hoquqdar yoq idi; ular Zidoniylardin yiraqta turatti, shundaqla bashqilar bilenmu héchqandaq bardikeldi qilishmaytti.□

⁸ *Besh palwan* Zoréah we Eshtaolgha öz qérindashlirining qéshigha qaytip keldi. Qérindashliri ulardin: — Neme xewer élip keldinglar? — dep soridi.

⁹ Ular jawaben: — Biz qopup ulargha hujum qilayli! Chünki biz shu zéminni charlap kelduq, mana, u intayin yaxshi bir yurt iken. Emdi némishqa qimir qilmay jim olturisiler? Emdi derhal bérip, u yurtni élishqa ezmenglerni ezmenglar, bérip hujum qilip zéminni igilenglar.

¹⁰ U yerge barghininglarda siler tinch-aman turuwatqan bir xelqni, her etrapigha sozulghan

□ **18:6** «Mangghan yolunglar Perwerdigarning aldididur» — démek, yolunglar Xudaning nezirige yaxshi körünidu. □ **18:7** «turmushining Zidoniylarning örp-adetliri boyiche ikenlikini» — mushu sheher belkim Zidoniylarning bir mustemlikisi bolghan bolushi mumkin idi. «shu zéminda ularni xar qilghuchi héchqandaq hoquqdar yoq idi» — eger Laishtikilerdin paydilandighan bashqa bir yerlik hakimiyet bar bolsa, Laishni igilesh üçün mushu hakimiyet bilenmu soqushush kérek bolatti, elwette. Shu sözning bashqa birxil terjimisi: «ularning üstide nomus ishlarni eybleydighan héchqandaq hakim yoq idi».

keng-azade bir zéminni körisiler! Xuda u yerni silerning qolunglarga tapshurghandur. U yurtta yer yüzide tépidighan barliq nersilerdin héchbiri kem emes, dédi.

¹¹ Shuning bilen Danlarning jemetidin alte yüz adem jengge qorallinip, Zoréah we Eshtaoldin chiqip mangdi.

¹² Ular Yehuda yurtidiki Kiriati-Yéarim dégen jaygha bérip, chédir tikti (shunga bu jay taki bügün'giche «Danning leshkergahi» dep atalmaqta; u Kiriati-Yéarimning arqa teripige jaylashqanidi).

□ ■

¹³ Andin ular u yerdin Efraim taghliq rayonigha bérip, Mikahning öyige yétip keldi.

¹⁴ Laish yurtigha charlash üçün barghan besh kishi öz qérindashlirigha: — Bilemsiler? Bu öyde bir efod toni, birnechche terafim butliri, bir oyma mebud we quyma mebud bardur! Emdi qandaq qilishinglar kéreklikini oylishinglar! — dédi.□

¹⁵ Ular burulup Lawiy yigitning öyige (Mikahqa tewe öyge) kirip uningdin hal soridi.

¹⁶ Dan qebilisidin bolghan jeng qorallirini kütürgen alte yüz kishi derwaza aldida turup turdi.

¹⁷ U zéminni charlashqa barghan besh adem *butxanigha* kirip, oyma but, efod toni, terafim butliri we quyma butni élip chiqti. Kahin jeng qorallirini kütürgen alte yüz kishi bilen bille derwazida turatti.

□ **18:12** «Danning **leshkergahi**» — ibraniy tilida «Mahaneh-Dan». «arqa **teripi**» — bu sözning bashqa birxil terjimisi «gherb teripi».

■ **18:12** Hak. 13:25 □ **18:14** «terafim **butliri**» — 17:5diki izahatni körüng.

18 Bu besh adem Mikahning öyige kirip oyma but, efod tonini, terafim butliri we quyma butni élip chiqqanda kahin ulardin: — Bu néme qilghin- inglar?! — dep soridi.

19 Ular uninggha: — Ün chiqarmay, aghzingni qolung bilen étip, biz bilen méngip, bizge hem ata hem kahin bolup bergin. Séning peqet bir ademning öyidikilerge kahin bolghining yaxshimu, yaki Israilning bir jemeti bolghan pütün bir qebilige kahin bolghining yaxshimu? — dédi.

20 Shundaq déwidi, kahinning köngli xush bolup, efod, terafim butliri we oyma mebudni élip xelqning arisigha kirip turdi.

21 Andin ular burulup, u yerdin ketti; ular baliliri we charpaylarni we yük-taqlirining hemmisini al- dida mangduruwetkenidi.

22 Mikahning öyidin xéli yiraqlighanda Mikahn- ing öyining etrapidiki xelqler yighilip, Danlarga qoghlap yétishti.

23 Ular Danlarni towlap chaqirdi, Danlar burulup Mikahqa: — Sanga néme boldi, bunchiwila köp xelqni yighip kélip néme qilmaqchisen?! — dédi.

24 U jawab bérip: — Siler men yasatqan mebud- larni kahinim bilen qoshup aldinglar, andin ket- tinglar! Manga yene néme qaldi?! Shundaq tu- ruqluq siler téxi: «Sanga néme boldi?» — dewatisi- lerghu! — dédi.

25 Danlar uninggha: — Ününgni chiqarma, bolmisa achchiqi yaman kishiler séni tutuwélip, séni we ailengdikilerni janliridin juda qilmisun, yene, — dédi.

26 Bularni dep Danlar öz yoligha mangdi; Mikah

ularning özidin küchlük ikenlikini körüp, yénip öz öyige ketti.

²⁷ Ular Mikah yasatquzghan nersiler we uning kahinini élip, Laishqa hujum qildi; u yerdiki xelq tinch-aman we xatirjem turuwatqanidi; ular ularni qilichlap qirip, sheherni otta köydürüwetti.

²⁸ Sheherni qutquzghudek héch adem chiqimidi; chünki bu sheher Zidondin yiraqta idi, xelqi héchkim bilen bardı-keldi qilishmaytti. Sheher Beyt-Rehobning yénidiki jilghida idi. Danlar sheherni qaytidin qurup, olturaqlashti.

²⁹ Ular bu sheherge Israilning oghulliridin bolghan, öz atisi Danning ismini qoyup Dan dep atidi. Ilgiri u sheherning nami Laish idi.■

³⁰ Danlar shu yerde bu oyma butni özlirige tiklidi; Musaning oghli Gershomning ewladi Yonatan we uning oghulliri bolsa shu zéminning xelqi sürgün bolushqa élip kételgen kün'giche Danlarning qebilisige kahin bolup turghanidi. □

³¹ Xudaning öyi Shilohda turghan barliq waqıtlarda, Danlar özliri üçün tikligen, Mikah yasatquzghan oyma mebud *Danda* turghuzuldi.□

19

Esheddiy buzuqchiliq

■ **18:29** Ye. 19:47 □ **18:30** «Gersomning ewladi» — ıbraniy tilida «Gersomning oghli». □ **18:31** «Xudaning öyi Shilohda turghan

barliq waqıtlarda» — Shiloh shehiri muqeddes chédir tunji tiklen'gen jay idi («Ye.» 18:10, 19:51, «1Sam.» 3:1ni körüng). Sulayman padishah ibadetxanini Yérusalémda qurushtin ilgiri (qaysi waqıt ikenliki bizke namelum) Shiloh ibadet soruni süpitide ishli-tilmey tashliwételgenidi («Yer.» 7:12ni körüng).

¹ Israilda téxi padishah tiklenmigen shu künlerde, Efraim taghliq rayonining chet teripide olturushluq bir Lawiy kishi bar idi; u Yehuda yurtidiki Beyt-Lehemlik bir qizni kénizeklikke aldi. ■

² Lékin u kénizek érige wapasizliq qilip, uning yénidin chiqip, Yehuda yurtidiki Beyt-Lehemge atisining öyige bérip, töt ayche turdi. □

³ U waqitta uning éri qopup kénizikige yaxshi geplerni qilip, könglini élip yandurup kélishke kénizikining yénigha keldi. U bir xizmetkarini we ikki éshekni élip bardi. Kénizek éri atisining öyige élip kirdi; atisi uni körüp xush bolup qarshi aldi.

⁴ Uning qéynatisi, yeni qizning atisi uni tutup qaldi, u u yerde üç kün'giche yep-ichip, uning bilen yétip qopti.

⁵ Tötinchi küni Lawiy kishi seher qopup mangghili teyyarliniwidi, kénizikining atisi küy'oghligha: — Bir toghram nan yep yürikingni quwwetlendürüp andin mangghin, — dédi.

⁶ Shuning bilen ular ikkisi olturup bille yep-ichip tamaqlandi. Qizning atisi u kishige: — Sendin ötüney, bu kéchimü qon'ghin, könglüng échilsun, dédi.

⁷ Bu kishi mangghili qopuwidi, lékin qéynatisi uni zorlap, yene élip qaldi, u yene bir kün qondi.

⁸ Beshinchi küni u seher qopup mangghili teyyarlandi, lékin qizning atisi uninggha: — Awwal yürikingni quwwetlendürgin, dédi. Shuning bilen ular ikkisi kün égilgüche olturup, bille tamaqlandi.

⁹ Andin bu kishi kéniziki we xizmetkarini élip

■ 19:1 Hak. 17:6; 18:1; 21:25 □ 19:2 «Lékin u kénizek érige wapasizliq qilip...» — yaki «lékin u kénizek éridin yamanlap kétip...».

mangghili teyyarliniwidi, qéynatishi, yeni qizning dadasi uninggha: — Mana, kech kirey de-watidu, sendin ötüney, bu yerde yene bir kéchini ötküzünglar; mana, kün meghriqqe égiliptu, bu yerde qon'ghin, könglüng échilsun; andin ete seherde yolgha chiqip, öyünglerge kétinglar, — dédi.□

¹⁰ Lékin u kishi emdi yene bir kéche qonushqa unimay, qopup yolgha chiqip Yebusning, yeni Yérusalémning uduligha keldi. Uning bilen bille ikki toquqluq éshek we kéniziki bar idi.

¹¹ Ular Yebusqa yéqin kelgende kün olturay dep qalghachqa, xizmetkari ghojisigha: — Yebusiy-larning bu shehirige kirip, shu yerde qonayli, dédi.

¹² Lékin ghojisi uninggha jawab bérip: — Biz Israil-lar turmaydighan, yat eller turidighan sheherge kirmeyli, belki Gibéahqa ötüp kéteyli, dédi.

¹³ Andin u yene xizmetkarigha: — Kelgin, biz yéqindiki jaylardin birige barayli, Gibéahda yaki Ramahda qonayli, dédi.

¹⁴ Shuning bilen ular méngip, Binyamin yur-tidiki Gibéahning yénigha yétip barghanda kün olturghanidi.

¹⁵ Ular Gibéahqa kirip, u yerde qonmaqchi boldi; sheherning chong meydanigha kirip olturushti; lékin héchkim ularni qondurushqa öyige tekli-p qilmidi.

¹⁶ Halbuki, u kéchisi qéri bir adem ishini tügitip, étizliqtin yénip kéliwatqanidi. U eslide Efraim taghliq rayoniliq adem idi, u Gibéahda musapir bolup, olturaqliship qalghanidi; lékin u yerdiki

□ **19:9** «andin ete seherde ... öyünglerge kétinglar» — ibraniy tilida «andin ete seherde ... chédiringlarga kétinglar».

xelqler Binyaminlardin idi.

¹⁷ U béshini kötürüp qarap, bu yoluchining sheherning meydanida olturghinini körüp uningdin: — Qeyerdin kelding? Qeyerge barisen? — dep soridi.

¹⁸ U jawab bérip: — Biz Yehuda yurtidiki Beyt-Lehemdin Efraim taghliqining chet yaqilirigha kétip barimiz; men esli shu jaydin bolup, Yehuda yurtidiki Beyt-Lehemge barghanidim; ishlirim Perwerdigarning öyige munasiwetlik idi; lékin bu yerde héch kim méni öyige tekliq qilmidi. □

¹⁹ Bizning ésheklirimizge béridighan saman we boghuzimiz bar, özüm, dédekliri, shundaqla keminiiling bilen bolghan yigitkimu nan we sharablar bar, bizge héch néme kem emes, — dédi.

²⁰ Buni anglap qéri kishi: — Tinch-aman bolghaysen; silering mohtajliringlarning hemmisi méning üstümge bolsun, emma kochida yatmanglar! — dep,

²¹ uni öz öyige élip bérip, ésheklirige yem berdi. Méhmanlar putlirini yuyup, yep-ichip ghizalandi.

²² Ular könglide xush bolup turghinida, mana, sheherning ademliridin birnechcheylen, yeni birqanche lükcek kélip öyni qorshiwélip, ishikni urup-qéqip, öyning igisi bolghan qéri kishige: — Séning öyüngge kelgen shu kishini bizge chiqirip bergin, uning bilen yéqinchiliq qilimiz, — dédi. □ ■

²³ Buni anglap öy igisi ularning qéshigha chiqip

□ **19:18** «Perwerdigarning öyi , *yeni muqeddes chédir*» — shu chaghda Yérusalémde emes, Shilohda idi. □ **19:22** «lükcek» — ibraniy tilida «Bérialning (Iblisning) baliliri». Bashqa birxil terjimisi «sheherdiki ademler, lükcekler...» ■ **19:22** Yar. 19:1-4; Hosh. 9:9; 10:9

ulargha: — Bolmaydu, ey buraderlirim, silerdin ötünüp qalay, mundaq rezillikni qilmanglar; bu kishi méning öyümge méhman bolup kelgeniken, siler bundaq iplasliq qilmanglar.

²⁴ Mana, méning pak bir qizim bar, yene u kishining kéniziki bar. Men ularni qéshinglarga chiqirip bérey, siler ularni ayagh asti qilsanglar meyli, neziringlarga néme xush yaqsa ularni shundaq qilinglar, lékin bu kishige mushundaq iplasliq ishni qilmanglar, — dédi.□

²⁵ Lékin u ademler uninggha qulaq salmidi; yoluchi kénizikini ularning aldigha sörep chiqirip berdi. Ular uning bilen bille bolup kechtin etigen'giche ayagh asti qildi; ular tang yorughanda andin uni qoyup berdi.

²⁶ Chokan tang seherde qaytip kélip, uning ghojisi qon'ghan öyning derwazisining bosughisigha kelgende yiqilip qélip, tang atquche shu yerde yétip qaldi.

²⁷ Etigende uning ghojisi qopup öyning ishikini échip, yolgha chiqmaqchi bolup téshigha chiqiwidi, mana, uning kéniziki bolghan chokan öyning derwazisi aldida qolliri bosughining üstige qoyuqluq halda yatatti.

□ **19:24 «Mana, méning pak bir qizim bar, yene u kishining kéniziki bar... siler ularni ayagh asti qilsanglar meyli...»**

— shu qéri adem méhmandostluqni we méhmanlarga bolghan mes'uliyetchanliqni shunche «muqeddes» dep qarisimu, uning aghzidin chiqqan yuqiriqi gepliridin shu chaghdiki Israillarning buzuqchiliq-exlaqsizliqining qandaq derijige béríp yetkenliki éniq körünidu. Méhmanlarning hayatini qoghdash üçün öz hayatini pida qilsa bolatti; lékin öz qizini mushu rezillerge «hediye qilish»qa herqandaq wijdan igisige yirginchlik bolsa kérek.

28 U uninggha: — Qopqin, biz mangayli, dédi. Lékin chokan héchbir jawab bermidi. Shuning bilen u chokanni éshেকে artip, qozghilip öz öyige yürüp kettti.□

29 Öz öyige kelgende, pichaqni élip kénizikining jesitini söngeliri boyiche on ikki parche qilip, pütkül Israil yurtining chet-yaqilirighiche ewetti.

30 Shundaq boldiki, buni körgenlerning hemmisi: «Israil Misirdin chiqqan kündin tartip бүгүн'giche bundaq ish bolup baqmighanidi yaki körülüp baqmighanidi. Emdi bu ishni obdan oyliship, qandaq qilish kéreklikini meslihetlisheyli» — déyishti.

20

Ichki urushning partlishi

1 Shuning bilen Israillarning hemmisi chiqip, jamaet Dandin tartip Beer-Shébaghiche yighilip Giléad zéminining xelqi bilen qoshulup Mizpahda, Perwerdigarning aldigha kélip bir ademdek boldi.

□

2 Pütkül qowmning chongliri, yeni Israilning hemme qebilisining bashliqliri Xudaning

□ **19:28** «*Lawiy kishi* uninggha: — Qopqin, biz mangayli, dédi» — bu chokanning «ghoja»sining tash yürekli bilan shu yerlik lükçeklerning rezillikining perqi barmu? □ **20:1** «**Dandin tartip Beer-Shébaghiche yighilip, Giléad zéminining xelqi bilen qoshulup...**»

— Dan shehiri (18:29de körsitilgen) zéminning shimaliy chétide; Beer-Shéba shehiri bolsa zéminning jenubiy chétide; «Giléad» bolsa zéminning Jordan deryasining sherq teripidiki chet qismi idi. Démek (Binyamin xelqidin bashqa), pütkül Israilning adamliri Mizpahqa yighildi.

xelqining jamaiti arisida hazir boldi. Jamaet jemiý bolup töt yüz ming qilich tutqan piyade esker idi

³ (Binyaminlar Israilning Mizpahda jem bolghinidin emdi xewer tapqanidi).

Israillar sürüshte qilip: «Bu rezil ish qandaq yüz berdi?» — dep soridi. □

⁴ Öltürülgen chokanning éri Lawiy kishi jawab bérip mundaq dédi: — «Men bolsam öz kénizikimni élip, Binyaminning Gibéah shehirige qon'ghili barghanidim;

⁵ Gibéahning ademliri kéchide manga hujum qilmaqchi bolup, méni dep öyni qorshiwaldi. Ular méni öltürüşni qestlidi, kénizikimni bolsa ular ayagh asti qilip öltürüwetti. □

⁶ Shuning bilen men kénizikimning jesitini parche-parche qilip, kishilerge kütürküzüp Israilning mirasi bolghan zéminning herbir yurtigha ewettim. Chünki ular Israil ichide pasliq we iplasliq qildi.

⁷ Mana, ey barliq Israillar, siler hemminglar oylinip, meslihet körsitinglar».

⁸ Shuning bilen hemme xelq bir ademdek qopup: — Arimizdin ne héchkim öz chédirige barmisun ne héchkim öz öyige qaytmisun,

□ **20:3** «... **Israillar sürüshte qilip: «bu rezil ish qandaq yüz berdi?» — dep soridi»** — shu chaghda Binyaminlarning wekillirining neq meydanda bar-yoqluqi éniq emes. Lawiy kishi, shübhisizki, kénizikining jesitidin bir qismini ularghimu ewetken (11:29). Bu soal Binyamin wekillirige qoyulghan bolsa, «Bu rezil ishning sewebini bizge chüshendürüp béringlar» dégendek terjime qilinishi kérek idi. Lékin 4-ayettin qarighanda soal Lawiy kishige qoyulghan. □ **20:5** «...**méni dep öyni qorshiwaldi»** — yaki «... men bar öyni qorshiwaldi».

⁹ belki biz Gibéahqa shundaq qilayliki: — Biz chek tashlap uningga hujum qilayli;

¹⁰ biz Israilning hemme qebilidikilerdin yüzning ichidin onni, mingdin yüzni, on mingdin mingni tallap chiqip, ularni xelq üçhün ozuq-talqan yetküzüşke teyinleyli. Shundaq qilip xelq Binyamin yurtidiki Gibéah shehirige béríp, ularning Israil ichide qilghan barliq iplasliqini ularning öz béshigha yandursun, — déyishti.

¹¹ Shuning bilen Israilning hemme ademliri bir ademdek bolup, u sheherge hujum qilishqa top-landi.

¹² Andin Israil qebililiri Binyaminning barliq jemetlirige elchi ewetip: — Aranglarda yüz bergen bu rezillik zadi néme ish?

¹³ Emdi Gibéahdiki bu lükcheklerni bizge tutup béringlar. Shuning bilen biz ularni ölümge mehkuim qilip, Israildin rezillikni yoq qilayli, — dédi. Lékin Binyaminlar öz qérindashliri bolghan Israillarning sözini tingshimidi, □ ■

¹⁴ belki Binyaminlar Israilgha qarshi jeng qilish üçhün sheher-sheherlerdin kélip Gibéahda yighildi.

¹⁵ U waqitta Binyaminlardin sheher-sheherlerdin tizimlan'ghanlar yigirme alte ming qilich tutqan erkek idi. Uningdin bashqa Gibéahdin xillan'ghan yette yüz esker bar idi.

¹⁶ Bu pütkül qoshun arisida xillan'ghan yette yüz solxay esker bolup, salghugha tashni sélip nishan'gha atsa, qilchimu qéyip ketmeytti. ■

□ **20:13** «lükchekler» — ibraniiy tilida «Béialning (Iblisning) baliliri». ■ **20:13** Hak. 19:22; Hosh. 9:9; 10:9 ■ **20:16** Hak. 3:15

17 Binyamin qebilisidin bashqa, Israilning ademliri sanaqtin ötküzüliwidi, qilich tutqanlar töt yüz ming erkeq chiqti; bularning hemmisi jengchiler idi.

18 Israil qopup Beyt-Elge chiqip Xudadin: — Bizning arimizdin kim awwal chiqip Binyaminlar bilen soqushsun, dep soriwidi, Perwerdigar jawab bérip: — Yehuda *awwal* chiqsun, dédi.□

19 Shuning bilen Israillar etisi seher qopup Gibéahning udulida chédirgah tikti.

20 Andin Israilning ademliri Binyamin bilen urushushqa chiqip, Gibéahning yénida raslinip ulargha qarshi sep tüzdi.

21 Shu küni Binyaminlar Gibéahdin chiqip, Israildin yigirme ikki ming kishini öltürüp, yerge yeksan qiliwetti.

22 Lékin Israilning ademliri jasaretke kélip, awwalqi küni sep tüzgen jayda ikkinchi küni yene sep tüzdi.

23 *sep tüzüshtin awwalqi axshimi* Israil Perwerdigarning aldigha bérip, kech kirgüche peryad qilip yighlap, Perwerdigardin yol sorap: — Biz öz qérindishimiz bolghan Binyamin nesilliri bilen yene urushushqa chiqsaq bolamdu, bolmamdu? — dep soriwidi, Perwerdigar jawab bérip: — Ulargha hujum qilinglar, dédi.

24 Shuning bilen Israillar ikkinchi küni Binyamin-

□ **20:18 «Israil qopup Beyt-Elge chiqip Xudadin: ... dep soriwidi»** — bu ayettin qarighanda, Xudaning muqeddes chédiri gerche shu yillarda Shilohda bolsimu («Ye.» 18:1, «Hak.» 18:31, 21:12, «1Sam.» 1:3ni körüng), melum sewebtin (düşmenlarning tajawuzliri tüpeylidin?) Beyt-Elde waqitliq turghuzulghan oxshaydu (27-28-ayetni körüng).

largha yéqin kélip hujum qildi.

²⁵ Binyaminmu ikkinchi küni Gibéahdin chiqip Israillar bilan soqushup, ularning on sekkiz ming adimini óltürüp, yerge yeksan qiliwetti; bularning hemmisi qilich tutqanlardin idi.

²⁶ Andin Israillarning hemmisi, yeni pütün qoshun qopup Beyt-Elge chiqip yighlap, shu küni Perwerdigarning aldida kechkiche roza tutup, Perwerdigarning aldida köydürme qurbanliq bilen inaqliq qurbanliqi ötküzdi.

²⁷⁻²⁸ Shu künlerde Xudaning ehde sanduqi shu yerde bolup, Harunning ewladi, Eliazarning oghli Finihas uning aldida xizmet qilatti; shuning bilen Israillar Perwerdigardin yol sorap: — Biz öz qérindishimiz bolghan Binyaminning nesilliri bilen yene urushushqa chiqamduq yaki toxtap qalamduq? — dep soridi; Perwerdigar jawaben: — Chiqinglar, chünki ete Men ularni séning qolunggha tapshurimen, dédi. □

²⁹ Buni anglap Israil xelqi Gibéahning etrapigha eskerlerni pistirma qoydi; ■

³⁰ üçinchi küni Israillar ilgiriki ikki qétimqidek Binyaminlargha hujum qilishqa Gibéahning udu-ligha kélip sep tüzdi.

³¹ Binyamin *Israil* xelqige qarshi jengge chiqi-

□ **20:27-28 «Israillar Perwerdigardin yol sorap: — ... — dep soridi»** — shu chaghda, Israilning Perwerdigardin «yol sorishi» shübhisizki, bash kahin Finihasning kahinliq kiyimige taqalghan efodtiki «urim we tummin» arqiliq idi («Mis.» 28-babni we iza-hatlinirini körüng). Israillarning tartqan talapetliri, shübhisizki, Xudaning pütkül qowmining üstige qoyghan agah-jazaliri idi. Xudaning yolidin chiqqanlar peqet Binyaminlarla emes, belki pütkül Israil xelqi bolushi mumkin idi. ■ **20:29** Ye. 8:4

widi, xelq ularni sheherdin azdurup chiqti. Ular Beyt-Elge chiqidighan yol we Gibéahqa baridighan yolning üstide hem dalada xelqni ilgiriki ikki qétimqidek urup qirghili turdi. Israilning ademliridin ottuzche kishini öltürdi.

³² Binyaminlar: — Ular yenila awwalqidek meghlup boldi, — déyishti. Emma Israil: — Bizler qéchip ularni sheherdin egeshtürüp chiqip, yol-largha élip chiqayli, dep meslihetlishiwalghanidi.

³³ Shuning bilen Israilning hemme ademliri öz jayidin qopup Baal-Tamargha bérip sep tüzdi, pistirmida turghan Israillarmu öz jayidin, yeni Gébadiki chimendin chiqip keldi. □

³⁴ Israilning arisidin serxil on ming kishi Gibéahning udulidin uninggha hujum qildi, jeng qattiq boldi. Lékin Binyaminlar özlirining üstige bala yéqinlashqinini bilmey qaldi.

³⁵ Perwerdigar Binyaminlarni Israilning aldida meghlup qilghachqa, ular u küni Binyaminlardin yigirme besh ming bir yüz qilich tutqan ademni öltürdi.

³⁶ Emdi Binyaminlar özlirining meghlup bolghinini kördi.

Israilning ademliri eslide Gibéahqa qoyghan pistirmidiki kishilirige ishench qilip, Binyaminlarni aldap, aldida chékin'genidi.

³⁷ U waqıtta pistirmidikiler tézdin atlinip Gibéahqa hujum qilip bésip kirip, sheherdikilerning hem-

□ **20:33 «Gébadiki»** — yaki «Gibéahdiki». «Gibéah» we «Géba» (a) oxshash bir jay bolushi mumkin, yaki (e) bir-birige intayin yéqin ikki jay bolushi mumkin. «chimendin **chiqip keldi**» — yaki «gherb tereptin chiqip keldi».

misini qilichlap qirdi. □

³⁸ Israillar eslide pistirmidikiler bilen aldin'ala nishan üçün belge békitkenidi, yeni sheherge ot quyup, qélin tütün tüwrükining asman'gha kötürülüşhini belge qilishqa kélisihwalghanidi.

³⁹ Shunga Israilning ademliri urushtin waqtinche chékin'gende, Binyaminlar Israilning ademlirini urup soqup, ottuzche kishini öltürüp: — Mana, Israil awwalqi jengdikidek aldimizda sheksiz tarmar bolidu, — déyishti.

⁴⁰ Lékin sheherning ichidin tütün tüwrük örlep chiqqanda, Binyaminlar keynige burulup qarividi, mana, pütkül sheher is-tütek bolup asmanlarga kötürülüp kétéwatatti.

⁴¹ Shu haman Israilning ademliri burulup yénip keldi, Binyaminning ademliri bolsa: Bizge bala yéqinlashti dep, wehimige chüshti.

⁴² Ular Israillarning aldidin burulup chöllükke mangidighan yol bilen qéchip ketti; lékin jeng ularning keynidin iz bésip mangdi; etrapidiki herqaysi sheherlerdin ademler chiqip ularni arigha élip halak qildi.

⁴³ Shu teriqide ular Binyaminlarni qorshiwaldi, ularni kün chiqish teripidiki Gébaning udulighiche toxtimay qoghlap béríp, cheylep öltürdi. □

□ **20:37 «Gibéahqa hujum qilip...»** — bu sözlerning bashqa birxil terjimisi: «Gibéahgiche bashlamchiliq qilip». □ **20:43**

«Géba» — yaki «Gibéah». Emma shu zéminning jughrapiyilik ornigha qarighanda u Géba bolushi mumkin. Bu ayetning bashqa birnechche xil terjimiliri bar. «...ularni **kün chiqish teripidiki Gébaning udulighiche toxtimay qoghlap béríp, cheylep öltürdi**» — bu sözlerning bashqa xil terjimisi: «ularni Nohahdin qoghlap béríp, Gébahning sherq teripidiki bir yerde cheylep öltürdi».

⁴⁴ Buning bilen Binyaminlardin on sekkiz ming kishi öldi, ularning hemmisi batur palwanlar idi.

⁴⁵ Bashqiliri burulup chöl terepke qéchip, Rimmon qoram téshigha bardı; emma Israillar yollarda xuddi bashaq tergendek ulardin besh ming ademni öltürdi; andin ularning keynidin Gidomghiche qoghlap bérip, yene ikki ming ademni öltürdi.

⁴⁶ U küni Binyaminlardin öltürülgenler yigirme besh ming adem idi. Bularning hemmisi palwanlar bolup, qilich tutqanlar idi.

⁴⁷ Halbuki, ulardin peqet alte yüz adem qalghanidi, ular burulup chöl terepke qéchip, Rimmondiki tik yargha bardı. Ular Rimmondiki tik yarda töt ay turdi.■

⁴⁸ Israillar yene Binyaminlarning zéminigha yénip kélip, hemme sheherlerdiki ademlerni, charpaylarni hem uchriqlarning hemmisini qilich bilen qiriwetti, shundaqla ot quyup, udul kelgen sheherlirining hemmisini köydürüwetti.

21

Binyamin qebilisining nesli qurup kétishtin qutulushi

¹ Eslide Israilning ademliri Mizpahda qesem qiliship: — Bizning ichimizdin héchkim öz qizini Binyaminlarga xotunluqqa bermisun, — déyishkenidi.

² Shuning üçün xelq Beyt-Elge kélip, u yerde kech kirküche Xudaning aldida peryad kötürüp qattiq yighliship: —

³ Ey Israilning Xudasi Perwerdigar, Israilda némishqa shundaq ish yüz béridu, némishqa Israilning qebililiridin biri yoqap ketsun? — déyishti.

⁴ Etisi xelq seher qopup, u yerde qurban'gah yasap, köydürme qurbanliq we inaqliq qurbanliqliri sundi.

⁵ Israillar özara: — Israilning herqaysi qebililiridin jamaetke qoshulup Perwerdigarning aldida hazir bolushqa kelmigen kimler bar? — dep sorashti, chünki ular kimki Mizpahqa Perwerdigarning aldida hazir bolmisa, u sheksiz ölümge mehikum qilinsun, dep qattiq qesem qilishqanidi.

⁶ Israil öz qérindishi bolghan Binyamin toghruluq pushayman qilip: — Mana, emdi Israil arisidin bir qebile üzüwétildi.

⁷ Biz Perwerdigarning namida bizning ichimizdin héchqaysimiz öz qizimizni Binyaminlarga xotunluqqa bermeymiz, — dep qesem qilghaniduq; emdi qandaq qilsaq ulardin qalghanlirini xotunluq qilalaymiz — déyishti.

⁸ Ular yene özara: — Israil qebililiridin qaysisi Mizpahqa, Perwerdigarning aldigha chiqmidi? — dep sorashti. Mana, Yabesh-Giléadliqlardin héchqaysisi chédirgahqa, jamaetke qoshulushqa kelmigenidi.

⁹ Chünki xelqni sanap körgende Yabesh-Giléadning ademliridin u yerde héchkim yoq idi.

¹⁰ Shuning bilen jamaet on ikki ming palwanni u yerge ewetip, ulargha tapilap: — Yabesh-Giléadta

turuwatqanlarni, jümlidin ayallar we balilarni urup-qirip qilichlap öltürüwétinglar;

¹¹ shundaq qilinglarki, barliq erkeklerni we erler bilen bille bolghan barliq ayallarni öltürüwétinglar, dédi. ■

¹² Ular shundaq qilip Yabesh-Giléadtiki xelqining ichide téxi erler bilen bille bolup baqmighan töt yüz qizni tépip, ularni tutup Qanaan zéminidiki Shilohqa, chédirgahga élip keldi.

¹³ Andin pütkül jamaet Rimmondiki tik yardiki Binyaminlarga adem ewetip, ulargha tinchliq salimini jakarlidi. ■

¹⁴ Shuning bilen Binyaminlar qaytip keldi; Israillar Yabesh-Giléadtiki hayat qalghan qizlarni ulargha xotunluqqa berdi, lékin bular ulargha yétishmidi.

¹⁵ We xelq Binyamin toghruluq pushayman qildi; chünki Perwerdigar Israilning qebililirining arisida kemtük peyda qilip qoyghanidi.

¹⁶ Bu waqitta jamaetning aqsaqalliri: — Binyaminning qiz-ayalliri yoqutiwétildi, emdi biz qandaq qilsaq qalghanlirini xotunluq qilalaymiz, — dédi.

¹⁷ Andin yene: — Binyamindin qéchip qutulghan qaldisigha miras saqlinishi kérekki, Israilning bir qebilisimu öchüp ketmesliki kérek.

¹⁸ Peqet bizla qizlirimizni ulargha xotunluqqa bersek bolmaydu, chünki Israillar: «Öz qizini Binyaminlarga xotunluqqa bergen kishi lenetke qalsun!» dep qesem qilishqan, — déyishti.

¹⁹ Ular yene: — Mana, Beyt-Elning shimal teripidiki, Beyt-Eldin Shekemge chiqidighan yolning

sherq teripidiki, Libonahning jenub teripidiki Shilohda her yili Perwerdigarning bir héyti bolup turidu, — dédi.

²⁰ Andin Israillar Binyaminlarga buyrup: — Siler bérip, *shu yerdiki* üzümzarliqlargha yoshuruniwélinglar.

²¹ Közitip turunglar, qachaniki Shilohdiki qizlarning ussul oynighili chiqqinini körsenglar, üzümzarliqlardin chiqip herbiringlar Shilohning qizliridin birini özünglarga xotunluqqa élip qéchinglar, andin Binyaminning zéminigha kétinglar.

²² Shundaq boliduki, eger ularning atiliri ya aka-ukiliri kélip bizge perypad kötürse, biz ulargha: «Bizge yüz-xatire qilip, ulargha yol qoyunglar, chünki biz jengde ularning hemmisige xotunluqqa toluq birdin qiz alalmiduq; uning üstige siler bu qétim qizliringlarni öz ixtiyarliqinglar bilen ulargha bermidinglar; ixtiyaren bergen bolsanglar, gunahqa tartilattinglar», deymiz, — dédi.□

²³ Binyaminlar shundaq qilip sani boyiche us-

□ **21:22 «...jengde ularning hemmisige xotunluqqa toluq birdin qiz alalmiduq»** — eslide Binyaminlardin alte yüz kishi ayalsiz qalghanidi. Israillar Yabesh-Giléadlar bilen jeng qilip qizdin töt yüzni tapqanidi, lékin yenila ikki yüz adem ayalsiz qaldi. Shuning üçün ular «jengde ularning hemmisige xotunluqqa toluq birdin qiz alalmiduq» deydu. «siler ... **qizliringlarni öz ixtiyarliqinglar bilen ulargha bermidinglar; ixtiyaren bergen bolsanglar, gunahqa tartilattinglar**» — ularning ezlidiki «héchkim Binyaminlarga öz qizini bermisun» dégen qesimi bilen, «siler Shilohtikiler qizliringlarni Binyaminlarga ixtiyaren yatliq qilghan bolsanglar, gunahkar bolattinglar. Hazir bolsa, qizliringlar bulap kétildi, Shua siler gunahkar hésablanmaysiler» dégendek menti qide bolghan.

sul oynaydighan qizlardin özlerige xotunluqqa élip qéchip, öz miras zéminigha qaytip béríp, sheherlerni yene yasap u yerde turdi.

²⁴ U waqitta Israil u yerdin ayrilip, herbiri öz qebililiri we jemetige yénip bardí, andin herbiri öz miras zéminigha ketti.

²⁵ Shu künlerde Israilda héch padishah bolmídi; herkim öz neziride yaxshi körün'genni qilatti. □ ■

□ **21:25** «...herkim öz neziride yaxshi körün'genni qilatti» — 17:6 we izahatini körüng. ■ **21:25** Hak. 17:6; 18:1; 19:1

Muqeddes Kalam (latin yéziq)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Latin script

Copyright © 2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5